

ДО ЗБРОЇ

ЖУРНАЛ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОГО ВОЯЦТВА
НА ЧУЖИНІ

РІК II

ЛЮТИЙ - БЕРЕЗЕНЬ

Ч. 2-3 (10-11)

ЗМІСТ

УПА історична конечність	3
Думки про організацію Українського Війська	10
Айзенговтра „Оверлорд“	30
* * *	35
Лист у простір	36
Сни	37
З документів боротьби	42
З преси	53
З листів до редакції	62

УКРАЇНСЬКИМ ВОЯКАМ У КРАЮ ТА НА ЧУЖИНІ,
СПІВРОБІТНИКАМ І ЧИТАЧАМ З НАГОДИ ПРАЗНИКА
ХРИСТОВОГО ВОСКРЕСЕННЯ, БАЖАЄМО ТВЕРДОГО
ЗДОРОВ'Я І НЕПОХИТНОЇ ВІРИ В ПЕРЕМОГУ ВЕЛИКОЇ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ДІЛІ

РЕДАКЦІЯ

УПА історична конечність

В березні цього року минає чотири роки з моменту, як українські повстанські відділи виступили під офіційною назвою УПА. Цей офіційний виступ попередили, як відомо, з різних причин масковані і ніби нескоординовані дії окремих відділів, що почали свою акцію ще восени 1942 р. УПА має, отже, за собою вже дволітню історію боротьби з німцями та більш чим дволітню історію боротьби з большевиками. В нормальних умовах такий відтинок часу вистачив би повністю для того, щоб основно висвітлити всі причини і з'ясувати цілі нашої боротьби. Це було б зроблено при допомозі найрізноманітніших неперіодичних публікацій і преси. У наших же умовах для всіх цих завдань не було і немає навіть скромних можливостей. Краєві видання, УПА, як на підпільні умовини, різноманітні і багаті, однак вони не були спроможні справитися із завданнями, які ставить такий масовий і так широко закросений характер нашої боротьби. Зокрема не мали змоги проводити глибоку аналізу того, що несло на своїх бурхливих хвилях життя. Для цього завдання потрібні: деякий спокій і безпека, і документи, і матеріяли. Хто знає обставини політичної роботи і боротьби в краю, той знає, що там цих необхідних передумов не було. Подібно було, зрештою, і в час нашої національної революції і визвольної боротьби 1918—20 років. Те, що пережили і передумали в ці бурхливі роки керівники революції і широкі маси народу, переглянено; передумано і записано допіру в пізніших, післявоєнних роках. Зрештою, в краю таке завдання не було пекуче. Боротьба не прийшла на замовлення політичних теоретиків, а зродилася стихійно, прийшла як невідхильна конечність диктована найрізноманітнішими причинами й обставинами. Народ, що жив серед тих обставин, ішов на боротьбу, керуючись здоровим інстинктом і вимогами життя, а не теоретичними міркуваннями чи пропагандивними гаслами.

Наша сучасна боротьба це не відрух і не явище, викликане лише кон'юктурою чи дією чужих сил, це в рівній мірі і результат глибокого внутрішнього процесу, це його неминуче завершення. Цей факт мусять усвідомити собі учасники і симпа-

тики, мусять усвідомити собі і противники УПА. Обставини склалися так дивно, що багато людей колишніх лідерів більших або менших груп і партій, тобто людей із провідних кадрів, стали в один момент осторонь від політичного життя. Вони проміняли роллю провідників чи передових учасників політичної боротьби на роллю пасивних спостерігачів подій і критиків політичної роботи, очевидно не своєї. Відставши від маршової колони, вони не хочуть визнати цього факту, ані перед собою, ані перед іншими, але галасливо намагаються переконати інших і себе, що не вони відстали, але колона пішла в іншому, неправильному напрямі. Це точно нагадує анекдот про новобранця, який, згубивши крок, переконує, що не він, але цілий відділ згубив крок.

Характеристичне, однак, ось що: всі ці відсталі елементи не могли народові сказати нічого тоді, коли він «звертав» з правильного шляху, не потраплять і сьогодні нічого сказати на доказ того, що народ, вибираючи шлях боротьби, вступив на фальшивий шлях. Вони, ані раніше, ані сьогодні не кажуть, що повинен робити народ у цей важкий і критичний період нашої історії. Вони відхрещувалися від боротьби й осуджували її в краю, відхрещуються від неї і тут, на еміграції, хоч тут їх ніхто ані не підозріває, ані не збирається арештувати чи розстрілювати за участь у боротьбі.

Дехто з противників УПА взяв уже курс на відворот, мовляв, ми не проти боротьби взагалі, лише проти УПА, ми були б боролися, коли б УПА не перешкоджувала і не забрала монополію боротьби для себе. Вони твердять, що в краю десь там і боролися, що ще й сьогодні їхні однодумці в краю борються і т.п. Звичайно, тут ідуть намагання насвітлити УПА не як всенародній твір, але як твір чи домену впливів одної політичної групи.

Ми, не зважаючи на крутість і нещирість усіх противників УПА і тих, що далі її заперечують і поборюють, і тих, що в останньому часі пробують у хитрий і нещирий спосіб визнавати боротьбу в краю, ставимо справу чесно і відкрито. Заслугу за те, що український народ бореться за свою самостійну державу, ми не будемо записувати на conto однієї лише політичної партії чи групи. Цю боротьбу підготовляли довго і вперто всі чесні українські партії і групи на захід від лінії Збруча та всі революційні і політично-активні елементи під большевиками.

Візьмім для прикладу політичні партії, що існували під Польщею. Всі вони, за винятком, очевидно, ворожих, агентурних, як большевицька «Сель-Роб», УНС (Український Народний Союз — агентурна партія інспірована польським урядом у Галичині), ВУО (Волинське Українське Об'єднання — агентурна партія на Волині), стояли на здоровій платформі боротьби за Самостійну Соборну Українську Державу. Це вони підкреслювали скрізь і всюди, про ці політичні ідеали, запевнювали свя-

точно на передвиборчих вічах, складали відповідні заяви в польському соймі, писали й друкували відповідні статті в своїх партійних органах. Вся преса політичних українських партій виховувала народ до великих завдань, закликала до великих діл за велику справу. Нам пригадується, з яким пієтизмом і щирим патосом писала українська преса під Польщею про всі великі історичні роковини, напр., про 22 січня, про III і IV Універсали, про 1 листопада 1918 р. у Львові, про Центральну Раду, бій під Крутами, наступ на Київ, Зимовий Похід, Базар і т. п. Про героїв з-під Крут писала, напр., преса УСРП, що «це була молодь, якій були дорогі гасла соціального і національного визволення українського народу» і на прикладах цієї молоді виховувала ці партії своїх «Каменярів». Ми не дивуємось проте, що пізніше зустрічали цих «Каменярів» у рядах УПА.

Ми скажемо більше: не лише українські політичні партії, але й усі товариства й установи, далекі ніби від політики, насправді вели серед української суспільності глибоку політично-виховну роботу. Вони, наражаючись часто на всякі прикrostі, репресії й ліквідацію, відступали від своїх офіційних статутів завдань і переключалися на окремі, а то й систематичні політичні акції. Навіть організований жіночий рух, що копіював західньо-європейський емансипантський рух, переключився на шлях суто політичної акції. В результаті це довело до створення оригінального і своєрідного явища — жіночої політичної партії, званої «Дружина Княгині Ольги».

А згадаймо всі народні «свята», роковини, з'їзди, маніфестації! Всі мемуаристи, напр., слушно пов'язують виникнення легіону УСС (Українські Січові Стрільці) з пам'ятним великим з'їздом «Січей» і «Соколів» у Львові в 1913 році. Молодь «Соколів» і «Січей» була вірна ідеям, і до боротьби за них готовилась. Коли прийшла «велика пора», молодь тисячами ринула в легіон і «спалювала» себе на Маківці і Лисоні. Чому ж молодь повосенних «Соколів», «Лугів», «Орлів», «Пласту» мала б бути інакшою і гіршою? Чому ж не вільно цій молоді, як колись її попередникам, надіятись, тужити, боротися і гинути в лісах над Прип'яттю, під Славутю чи Надвірною? Невже тільки тому, що цим разом не було кому дати мундирів і легального оформлення? В якому ж кращому положенні була молодь УСС-ів, що мала можливість пройти нормальний вишкіл, дістати потрібне озброєння і мала погідніший політичний горизонт! Не мала цього всього молодь під Крутами, не має і молодь, що бореться в рядах УПА. Однак скільки очайдушности, пориву й самовідречення мусить викресати з себе молодь, яка бореться серед сучасних понурих і гнітючих обставин.

Невже, напр., аранжери й організатори маніфестації «Українська Молодь Христові» в 1933 році, найбільшої яку Львів колинебудь бачив (понад 100 тис. молоді), не бачили, що ця молодь

маніфестує не лише релігійні, але й політичні свої настрої? Чи вони могли б засуджувати ту саму молодь за те, що вона десять років пізніше пішла ділом реалізувати свою колишню готовість служити Христові і своєму народові? Ми бачили пізніше цю молодь «Орлів», як вона клала свої жертви в особах безіменних рядовиків і видатних передовиків (Галема і «Юрій») згинули на керівник постах в УПА-Північ, Л. Дякова замучили німці в концтаборі Аушвіц).

Подібно виглядала справа і на східних землях України, під більшовиками. Всі організовані групи й середовища (СВУ, СУМ) своєю роботою мобілізували психологію широких мас до боротьби. І Єфремов і Шумський і Хвильовий і Скрипник у різній формі і в різних секторах національного життя вели до одного і того ж — до неминучої боротьби народу за політичне вивolenня.

В цілій соборній Україні йшов серед народньої маси глибокий і послідовний процес політичної активізації. Він ішов стихійно, сам по собі, як усякий процес, що йде серед живої суспільності, він був стимульований різними зовнішніми обставинами, близькими й дальшими, прихильними й ворожими. Цей процес прискіпували й організували всі чесні українські політичні партії, організації, товариства, середовища, чільні індивідуальності. Народ, чи пак активісти й симпатички цього руху вірили в щирість і в глибину всіх святочних заяв своїх партійних лідерів. Народ не хитрував і не добачав дипломатичної гри або тактичних ходів у таких гаслах, як боротьба за самостійність. Це гасло він сприймав як догму, яку щодня і щохвилини оправдує само життя і здоровий розсудок. На заклики своїх лідерів відзивався народ з усією щирістю своєї незіпсованої душі, кожна політичну акцію, до якої кликали його лідери, виконував здисципліновано, з повною посвятою і самовідреченням. Це ж не національний обов'язок, а велике героїство, участь і моральна постава нашої народньої маси у виборчих акціях, шкільних плебісцитах, переписах населення тощо, де, напр., кожний селянин мусів протиставитися усяким переслідуванням з боку польської поліції і мусів переломлювати терор і шахрайство польської адміністрації. Ворожий терор, що постійно ріс і міцнів, не міг не то що розбити, але не міг навіть зупинити народу в його політичній роботі. Натуга і розміри цієї боротьби росли послідовно і безпереривно. Що у висліді цього великого і складного процесу прийде в Укаріні до всенародньої революції і збройного виступу, — це мусіло бути ясным для всіх. Всякий бо психологічний процес доходить до вершка, у якому змобілізована енергія мусить знайти собі відповідну розпругу.

В історичному минулому, мобілізована внутрішніми і зовнішніми обставинами, політична енергія українського народу визволялась у селянських бунтах і козацьких повстаннях, поки

врешті не вибухла всенародною революцією, що під геніальним керівництвом Богдана Хмельницького довела до створення української державности. В новітню добу, пробуджена політична енергія нашого народу постійно росте і згущується. Хвиля селянських страйків на Східних і Західних Землях України 1902 р., революція в Росії 1905 р., березнева революція 1917 р. — це передвісники великої національної революції, що прийшла під кінець попередньої світової війни. Не зважаючи на неуспіх цієї боротьби і велику витрату крові, процес політичної активізації мас росте далі. Нова, друга світова війна, створює знову обставини для визволення цієї енергії.

УПА — це така сама історична конечність, як збройна боротьба українського народу під кінець першої світової війни. **Це конечність в першу чергу психологічна.** Народ у такому стані політичного змобілізування не може скоро і радикально переключитися в етнографічну масу, чи хоча б в політично-індивідуальну суспільність.

Такий процес, якщо він можливий, мусів би потривати довше й обов'язково викликав би моральний розклад. Він міг би відбутися взагалі тільки при відповідних зовнішніх умовах, коли б, напр., ворог застосував не тактику репресій і погромів, але тактику морального розкладу й винищування. Для цього теж мусіли б існувати прояви занепаду і в нутрі суспільного організму. Наш моральний організм все ж таки здоровий, тому й вороги вибрали не тактику морального, але фізичного нищення. Ворожі методи наступу тільки зміцнили моральну й бойову силу народу, і вели до неминучого конфлікту. Стіна об стіну мусіла вдаритися. Стверджуючи цей факт, ми ним не обмежуємося взагалі, лише в рямцях цієї одної статті. Ми далекі від того, щоб увесь складний процес революції зводити лише до психологічного моменту. Коли оцінку УПА починаємо з того становища, то тільки тому, що психологічний фактор найбільш нам притаманний, він внутрішній український фактор. Збройну боротьбу наших днів детермінують ще й інші фактори, політичні обставини в світі, дії ворожих сил в Україні, соціальні й економічні обставини і т. п.

До категорії психологічних питань зарахувати треба в деякій мірі і питання проводу чи керівництва боротьбою. Останні події підтверджують, що український народ все ще не має такого міцного проводу, якого він в сучасному історичному етапі потребує, і на який він, до речі, «заслужив» собі. Щоб не кидати цього твердження на вітер, ми ще раз підкреслюємо: Політично освідомляли, активізували й мобілізували народню масу, напр., всі політичні партії, чи радше провідні кадри всіх політичних партій. Коли ж прийшло до цього, до чого мусіло прийти, і при кермі боротьби повинні були знайтися всі, претендентів до керування зголосилося багато менше, ніж це було за «до-

брих», довоєнних часів. У висліді народ пішов на боротьбу з прорідженими провідними кадрами.

Про що це свідчить? Хто не видержав тут іспиту — народ чи його недавні партійні лідери? Відповідь ясна.

Хто ж, отже, ці лідери, що в критичний момент проміняли ролю керівників на скромну ролю посторонніх спостерігачів і критиків подій? Вони, або дрібні, несерйозні люди, які насправду не думають про те, що зробивши один крок мусітимуть робити черговий, тобто несвідомо гралась з вогнем, або це звичайні грачі й політичні спекулянти. Звичайно, в легших умовах це виглядало б інакше — «скромних» людей було б багато менше. Було б, зрештою, менше лихо, коли б ці «скромні» були вірні зміненій лінії до кінця. Коли ж вони з «скромних» переключаються сьогодні знову на амбітних, то це вже не лише питання чесности з собою, але й питання чесного відношення до свого народу, питання нашої громадської моралі.

В місяці вересні 1941 р. приїхав з еміграції у місто Рівне на Волині один визначний лідер одної соціалістичної партії, що оце на еміграції віджила знову і головне своє завдання бачить у поборюванні визвольного руху (1939-41). Цей лідер приїхав з відомим українським видавцем, щоб на доручення Остміністеріум організувати німецьку пресу в українській мові. Тоді ще Рівне роїлося від таких паломників-патріотів, що, затуживши на еміграції за рідною землею, їхали в край з побожними патріотичними почуваннями з доручення німців і в товаристві таких випробованих «приятелів» нашого народу, як Ганс Кох і Альфред Бізанц. Ці паломництва були пов'язані з певними політичними планами і комбінаціями, які, зрештою, німці дуже швидко закинули. На свого лідера наткнувся зовсім випадково його співпартієць, секретар окружного комітету тої ж партії, молодий студент, палкий і відданий політичний працівник. Ця зустріч мала такий вислід, що бувший секретар окружного комітету не міг говорити без почуття сорому, прикристи і відрази про свого лідера. Він змінив рішуче своє ставлення до націоналістичної молоді, що в підпіллі боролася проти большевиків і німців, і сам включився в підпільну політичну боротьбу. Пізніше став політичним керівником одної воєнної округи УПА-Північ.

Це один із зайвих доказів, що на платформі боротьби з ворогом зійшлися чесні люди всіх політичних партій і переконань. Новий політичний поділ суспільства довершився в нових умовах не за партійним ключем, але за моральним і психологічним.

Виявляється таки правдою, що боротьба є найвища проба людських чеснот. Як же великими в цій пробі вийшли люди некомпетентні ані в практичній політиці, ані у військовій справі: письменник і публіцист Юрій Липа, письменник і журналіст Йосип Позичанюк та ціла маса живих ще сьогодні в сірих вояць-

ких шинелях інтелігентів різних професій, сивоголових кооператорів, священників, лікарів, учителів і т. д., що з рушницею в руках роблять службу у відділах або працюють у тилкових установах. Вони маршують з народом до переможного кінця. Як не скінчилася б сьогоднішня боротьба, або як не обезцінювали б, чи плюгавили її політичні грачі і спекулянти, вона є неминучою ланкою в історичному ланцюгу подій. Вона, ця ланка, коли навіть не сама, стане його завершенням, то вона нас рішуче до цього завершення наблизить.

М.

Думка про організацію Українського Війська

(Продовження)

Здається, для жадного військовика не може бути сумніву, що оригінальна українська військова система мусить бути побудована на військово-територіяльному поділі Української Держави, який одночасно буде підставою для поповнення військових частин української армії. Можна притягати багато аргументів «за» й «проти» регіоналізму в організації війська, але тим менше не сміємо забути, що «регіоналізм» належить до наших військових традицій. Українська військова система — що козацько-міліційна система, наша традиційна система, що дійшла наших часів в організації Кубанського козацького війська. І, здається, не може бути дискусії про те, що в часі війни «регіональна» частина має велику перевагу над частинами, до якої належать громадяни різних «регіонів», через ту внутрішню спаяність й територіяльну близькість, що їх відрізняє і наслідком якої є побільшена боєздатність.

Подаючи проект української військово-територіяльної системи, я бажав би перш за все сказати, що розумію під територією Української Самостійної Соборної Держави (УССД). Це, згідно з програмовими заложеннями українського революційного визвольного руху, українські етнографічні землі, на яких український народ творить більшість і які повинні ввійти в склад УССД. Тут, однак, хоч з цілим притиском підкреслити, що всі дальші думки про те, які землі, області й райони мали б входити в склад УССД — це мої особисті думки, які в ніякому разі не відзеркалюють думок українського рев. самостійницького табору. Отже, даючи перегляд військово-територіяльної районізації УССД, я передаю виключно свій особистий погляд, що зовсім не пересуджує справи українських державних меж і території УССД. Коли я в своєму проекті виходжу поза межі сучасної УРСР, то це не тому, що я особисто проповідую який-небудь імперіялізм, спеціально у відношенні до братнього біло-

руського народу, але тільки тому, що моїм переконанням відповідає погляд, що не всі українські етнографічні землі ввійшли в склад УРСР. Визначаючи в моєму проекті справу приналежності тих чи інших областей і районів до УССД, я буду спиратись головню на авторитетних працях українських учених, а перш за все проф. Др. Володимира Кубійовича та Др. Тиміша Олесіюка, що дав свого часу джерельні студії про українські державні кордони в «Таборі». Отже, в загальному вважаю, що в склад Української Самостійної Соборної Держави повинні увійти такі українські землі: 1) територія т. зв. Української Радянської Соціалістичної Республіки, 2) Лемківщина, Посяння й Холмщина, що відійшли б від Польщі, 3) Закарпатська Лемківщина, що відійшла б від Словаччини, 4) Берестейщина, Пинщина та Мозирщина, що відійшла б від Білорусі (кордонна лінія з Білоруською Державою повинна йти, на мою думку, по Прип'яті та Ясьольді), 5) частини Орловщини, Курщини й Вороніжчини, що повинні відійти від Московщини, 6) Крим, що досі був складовою частиною РСФСР. Отже, в усіх цих випадках йдеться про чисто українські землі, на яких український нарід творить більшість населення, що, одначе, зовсім не пересуджує справи майбутнього зговорення суверенних урядів держав заінтересованих у цих справах.

Окрема справа — це справа граничних територій різних козацьких військ, щое й будуть союзниками України й творитимуть, мабуть, з нею військовий зачіпно-оборонний союз. Це території: Всевеликого Війська Козацького Донського Низового, Астраханського й Волзького, Козацького Війська, Терського Козацького Війська й Кубанського Козацького Війська. Також Союз Верховинців Північного Кавказу повинен відповідно оформитись, мабуть, також як союзна Україні держава. В усякому разі в основу розмежування з цими територіями повинні входити договори, що були заключені в 1918 році в час самостійного існування цих держав і територій. Зате Крим повинен бути невід'єдненою частиною УССД.

Беручи, отже, на увагу військово-оборонний комплекс матимемо, кравдоподібно, до діла з такими державно-політичними творами, що творитимуть безпосередній військовий союз:

1) Українська Самостійна Соборна Держава з кордонами, визначеними на підставах етнографічного принципу й договорів дружби з сумежними державами;

2) Всевелике Військо Донське Низове Козацьке, що являє собою самостійну державу Донських козаків під проводом Донського Атамана й Круга Донських козаків;

3) Астраханське й Волзьке Козацьке Військо, в склад якого входять Астраханська й Сталінградська області й Камішинська округа Саратовської області;

4) Терське Козацьке Військо;

5) Кубанське Козацьке Військо;

6) Північно-кавказький союз верховинців, в його склад входили 6 такі землі: карачаївська, кабардинська, осетинська, чеченсько-інгушська, черкеська, балкарська, дагестанська.

Положена між козацькими землями Калмицька Народня Республіка була 6 під протекторатом України й Козацьких військ.

Цього союзу України, Козацьких військ і Північного Кавказу оборонятиме в час миру й війни могутня збройна сила, що поділятиметься на: а) військо (суходільна збройна сила), б) морський флоту (морська збройна сила), в) авіацію (повітряна збройна сила).

Можна рахувати, що для оборони території цього союзу треба буде в час миру щонайменше 25 армійських корпусів, що в українському назовництві матимуть назву **військових стягів**, з яких:

21 припадатиме на Україну з Кримом,

1 на Військо Донське,

1 на Кубань і Терек,

1 на Військо Волзьке й Астраханське,

1 на Північний Кавказ.

Організація військових стягів відбувалась би, якщо брати на увагу людський матеріал, на військово-територіальній основі, як це вже сказано, тому, що вона найкраще відповідає козацьким військовим традиціям.

Військово-територіальний поділ УССД мусить у першу чергу спиратись на загальній адміністративний поділ, що буде основою військово-територіальної районізації. Дальше проектування повинно брати на увагу потрібну історичну й демократичну аргументацію.

До часу виготовлення української схеми адміністративного поділу, треба взяти на увагу існуючий стан, що в час творення й боротьби за УССД виглядав так: республіка поділялась на області, області на райони.

Територія УССР була поділена на 25 областей. Вони були такі: 1. Волинська, 2. Рівенська, 3. Львівська, 4. Дрогобицька, 5. Станіславівська, 6. Тернопільська, 7. Закарпатська, 8. Чернівецька, 9. Кам'янець-подільська, 10. Житомирська, 11. Винницька, 12. Київська, 13. Чернігівська, 14. Сумська, 15. Харківська, 16. Полтавська, 17. Січеславська (Дніпропетровська), 18. Єлисаветська (Кіровоградська), 19. Одеська, 20. Ізмаїльська, 21. Миколаївська, 22. Херсонська, 23. Запорізька, 24. I. Донецька (Сталінська), 25. II. Донецька (Ворошиловградська).

До цих 25 корінних українських областей до складу УССД увійшли 6 від сумежних держав ще такі області: 26. Холмська область від Польщі, 27. Берестейська область, 28. Пинська область, 29. Поліська область від Білорусі, 30. Стародубська об-

ласть (част. брянської області), 31. Білгородська область (част. курської області), 32. Росошенська область (част. Воронізької області), 33. Кримська область від РСФСР.

Територія союзних козацьких і кавказьких країн поділялася б на такі області: 1. Катеринодарський край, 2. Ставропільський край, 3. Астраханська область, 4. Грозненська область, 5. Ростовська область, 6. Сталінградська область, 7. Дагестан, 8. Кабарда, 9. Осетія, 10. Черкесія, 11. Калмикія. Разом, отже, на території УССД й союзних козацьких країн — 44 області.

Треба думати, що територіяльний поділ на області й райони буде деякий час задержаний. На чолі областей стоятиме «обласне управління». Ось правдоподібно організація обласного управління й місце в ньому військового реферату:

- Відділи: 0 — Організаційний
 1 — Безпека
 2 — Соціальна опіка
 3 — Господарство
 4 — Культурна праця й пропаганда
 5 — Освіта й шкільництво
 6 — Церковні справи
 7 — Молодь і спорт
 8 — Військові справи
 9 — Ф і н а н с и.

Відділи поділяються на підвідділи й реферати.

Отже, в переходовому етапі військовими справами завідуватимуть 8-мі відділи Обласних управлінь. До часу організування спеціальних військових урядів вони керуватимуть військовими справами на території області.

Якщо брати на увагу потреби стратегічного районування УССД й потреби підготовки збройних сил УССД в тому аспекті, то УССД й союзні козацькі землі могли б поділятися на 5 великих округ, що згідно з традиціями прийняли б назви Генеральних Військових Округ (ГВО). Ось вони:

1. ГВО «ЗУЗ» — центр у Львові. Мета: оборона УССД від заходу.

2. ГВО «ОСУЗ» — центр у Києві. Мета: оборона столиці й створення стратегічної резерви, дуже подвижної завдяки мобілізації.

3. ГВО «СУЗ» — центр в Харкові. Мета: оборона північних і східних кордонів УССД.

4. ГВО «ПУЗ» — центр в Одесі. Мета: оборона УССД від півдня. Оборона Чорноморського побережжя УССД.

5. ГВО «Північний Кавказ» — центр у Ростові. Мета: оборона союзних козацьких країн залежно від потреби.

На чолі кожної ГВО стоятиме Генеральна Булава ГВО, що в ділянці військово-територіальної організації була б зверхньою владою відділів військових справ Обласних управлінь. І так:

1. ГВО «ЗУЗ» — обіймала б області: 1) Холмську, 2) Волинську, 3) Рівенську, 4) Берестейську, 5) Липську, 6) Львівську, 7) Дрогобицьку, 8) Станиславську, 9) Тернопільську, 10) Карпатську, 11) Чернівецьку.

2. ГВО «ОСУЗ» — обіймала б області: 1) Кам'янець-подільську, 2) Житомирську, 3) Винницьку, 4) Київську, 5) Поліську.

3. ГВО «СУЗ» — області: 1) Чернігівську, 2) Сумську, 3) Полтавську, 4) Харківську, 5) Стародубську, 6) Білгородську, 7) Росошенську.

4. ГВО «ПУЗ» — обіймала б області: 1) Єлисаветську, 2) Одеську, 3) Ізмаїльську, 4) Миколаївську, 5) Херсонську, 6) Запорізьку, 7) Січеславську, 8) Донецьку I, 9) Донецьку II, 10) Кримську.

5. ГВО «Північний Кавказ» — союзні козацькі й верховинські краї та області.

Вже була згадка про те, що для оборони УССД і союзних козацьких країн треба б щонайменше 25 військових стягів (корпусів), в тому 21 український, 3 козацькі та 1 верховинський. Кожен стяг намічував би, згідно з модерною військовою організацією, 3 загони (дивізії) по 3 полки. В кожному стягу було б, отже, 9 піших полків, у цілому 225 піших полків, в тому 180 українських і 45 союзних козацьких і верховинських. Коли не рахувати 9 сердюцьких піших полків (1—3 піші сердюцькі, 4 сердюцький Січових Стрільців, 1—2 запорізькі піші, Слобідський гайдамацький, Київський Богданівський і Полуботківський), що доповнятимуться з території цілої УССД та 10 гірських стрілецьких полків, що доповнялися б з окремих гірських округів, територія України поділятиметься на 161 доповнюючу округу, що мали б назву «полкова паланка». З кожної полкової паланки доповнялися б 3/4 особового складу пішого полку, що за традиціями української збройної сили був би не тактичною військовою одиницею, але військово-територіальною. В центрі полкової паланки мав би розташовуватись Запасний Кіш полкової паланки НН полку, що переводив би вишкіл новобранців та завідував би козацько-міліційними частинами па-

ланки, а саме: курінями молоді, трудовими курінями та курінями «вільного козацтва». Крім «запасного коша» в склад полкової паланки входив би ще: 1 або більше курінів, — складових частин стрілецьких, гірських або броневих загонів. В засаді поділ на полкові паланки розраховано так, щоб округи полкових паланок склали територію з населенням близько 300.000 душ. Це округа, що в часі миру виставлятиме коло 4500—5000 вояків, а в часі війни коло 30000. Отже, округа була б спроможна виставляти в часі миру 1 полк, а в часі війни 1 дивізію.

В ділянці військової адміністрації, а головню в ділянці адміністрації резервів полкові паланки (ПП) підлягали б ГВО через відділи військових справ Обласних управлінь. Але в ділянці військово-вишкільній, оперативній і мобілізаційній полкові паланки підлягали б ГВО через Булави військових паланок (БВП), що були б створені, як вищі військово-територіальні штаби, що відповідали б «корпусним командам» мирного часу в арміях інших держав. Згідно з такими заложеннями територія УССД була б поділена на такі військові паланки (ВП), на чолі яких сто-яли б Булави військових паланок (БВП):

1. Волинська військова паланка, булава в Житомирі,
2. Подільська військова паланка, булава у Вінниці,
3. Херсонськ військова паланка, булава в Херсоні,
4. Київська військова паланка, булава в Києві,
5. Чернігівська військова паланка, булава в Чернігові,
6. Полтавська військова паланка, булава в Полтаві,
7. Харківська військова паланка, булава в Харкові,
8. Запорізька військова паланка, булава в Січеславі,
9. Поліська Січова військова паланка, булава в Рівному,
10. Донецька військова паланка, булава в Юзівці,
11. Галицька військова паланка, булава у Львові,
12. Галицько-буковинська військова паланка, булава в Чернівцях,
13. Карпатська військова паланка, булава в Ужгороді,
14. Слобідська військова паланка, булава в Білгороді,
15. Чорноморська військова паланка, булава в Катеринодарі.

Остання військова паланка входила б у склад Козацьких союзних земель. Цими 15 військовими паланками були б формовані вищі з'єднання Українського Війська в час миру й війни. Зокрема треба сказати, що в час миру, на території України існував би 21 військовий стяг, що відповідав би понятті армійського корпусу. В час миру були б організовані тільки такі Булави військових стягів (БВС): Сердюцький військовий стяг, бул. Київ, 15. Військовий стяг, бул. Бердичів, 16. Військовий стяг, бул. Катеринодар, 17. Військовий стяг, бул. Симферопіль, 18. Військовий стяг, бул. Одесса, 19. Військовий стяг, бул. Берестя, 20. Військовий стяг, бул. Луганське. Булави інших військових

стягів покривалися б з булавами військових паланок. Розділ штабів наступав би щойно в час війни.

В цьому місці подаю проект поділу України й союзних козацьких та північно-кавказьких країн на полкові паланки (ПП). Перш за все подаю проект поділу України на 171 полкову паланку за Генеральними військовими округами та областями.

ГВО — ЗАХІДНІ УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ

Булава ГВО—Львів

Берестейська область — 2 полкові паланки.

1. Берестейська п. п. — м. Берестя й райони: Берестейський, Висоцький, Домачевський, Малоритський, Каменецький, Жабицький і Шерешевський.

2. Кобринська п. п. — райони: Дивинський, Кобринський, Пружанський, Антопольський і Березівський.

Пинська область — 1 полкова паланка.

3. Пинська п. п. — м. Пинське й райони: Пинський, Столинський, Жабчицький, Давид-городецький, Дорогичинський та Іванівський.

Волинська область — 4 полкові паланки.

4. Камінь-коширська п. п. — райони: Камінь-коширський, Любешівський, Ратнівський, Заболотівський, Седлищанський, Любомельський, Головнянський і Шацький.

5. Ковельська п. п. — м. Ковель і райони: Ковельський, Матіївський, Колківський, Цуманський, Маневицький, Турійський і Вербський.

6. Луцька п. п. — м. Луцьке і райони: Луцький, Сенкевичівський, Киверцівський, Олицький, Рожищенський, Голобський і Темнівський.

7. Володимир-волинська п. п. — м. Володимир і райони: Володимирський, Порицький, Горохівський, Берестечківський, Локачинський, Торчинський, Озютичський і Устилужський.

Рівенська область — 4 полкові паланки.

8. Рівенська п. п. — м. Рівне і райони: Рівенський, Олександрівський, Клеванський, Острожський, Здолбунівський і Гощанський.

9. Сарненська п. п. — райони: Сарненський, Ракитнянський, Клесівський, Дубровицький, Морочнянський, Висоцький, Володимирецький і Рафалівський.

10. Костопольська п. п. райони: Костопольський, Деражнянський, Степанський, Людвипольський, Березнянський, Корецький, Межиріцький, і Тучинський.

11. Дубенська п. п. — райони: Дубенський, Млинівський, Мизоцький, Вербський, Острозький, Червоноармійський, Козинський і Демидівський.

Холмська область — 3 полкові паланки (районізація проекту автора до граничної лінії, що з незначними змінами відповідає граничній лінії, визначеній в Берестейському договорі).

12. Біло-підляська п. п. — райони: Константинівський, Янівський, Біло-підляський, Межиріцький, Тереспільський, Володавський і Славатицький.

13. Холмська п. п. — м. Холм і райони: Холмський, Раївецький, Дорогуський, Городельський, Войславицький, Красноставський, Дрищівський і Замостенський.

14. Червенська п. п. — м. Грубешів, Белз і райони: Червенський, Грубешівський, Крилівський, Варязький, Тишівецький, Томашівський, Белзький, Любачівський, Сінявський, Тарногородський і Крешівський.

Львівська область — 5 полкових паланок.

15. Городецька п. п. — райони: Городецький, Яворівський, Івано-Франківський, Равський, Жовківський, Магерівський, Немайрівський і Краковецький.

16. Золочівська п. п. — м. Золочів і райони: Золочівський, Перемишлянський, Красненський, Глинянський, Буський, Камено-бузький, Ново-милятинський, Ново-яричівський і Поморянський.

17. Брідська п. п. — м. Броди і райони: Велико-мостівський, Брідський, Підкамінський, Лопатинський, Олеський, Пониковецький, Радехівський і Сокальський.

18. 1. Львівська п. п. — Шевченківський і Залізнодорожний райони міста Львова.

19. 2. Львівська п. п. — Франківський (к. Сталінський) і Личаківський (к. Червоноармійський) райони м. Львова, райони: Львівський, Сокольницький, Винницький, Щирецький і Бобрецький.

Дрогобицька область — 4 полкові паланки.

20. Перемиська п. п. — м. Перемишль і райони: Перемиський, Добромільський, Дол. Устрицький, Хирівський, Нижанковецький, Медиківський, Мостиський і Судововишенський.

21. Самбірська п. п. — м. Самбір і райони: Самбірський, Старосамбірський, Рудківський, Комарнянський, Крукеницький і Стрілківський.

22. Дрогобицька п. п. — м. Дрогобич і райони: Дрогобицький, Дублянський, Миколаївський, Жидачівський, Меденицький, Ходорівський, Журанянський і Ново-стрілицький.

23. Стрийська п. п. — м. Стрий і Борислав, райони: Підбузький, Стрийський, Скільський, Славський, Турчанський і Зоринський.

Карпатська область — 4 полкові паланки.

24. Сяніцька п. п. (районізація проекту автора) — м. Сянік і райони: Балигородський, Лупківський, Ліськівський, Бірчан-

ський, Дуклянський, Романівський, Криницький, Свидницький, Гуменнівський, Межи-лаборецький і Строківський.

25. Ужгородська п. п. — м. Ужгород і Берегово і райони: Ужгородський, Перечинський, Великобереєнянський, Воловецький, Свалівський і Береговський.

26. Мукачівська п. п. — м. Мукачево й Севлюш і райони: Мукачевський, Севлюшський та Іршавський.

27. Хустівська п. п. — м. Хуст і райони: Хустівський, Боловський, Тячівський і Рахівський.

Станиславська область — 4 полкові паланки.

28. Калуська п. п. — райони: Долинський, Перегинський, Рожнітівський, Вигодський, Болахівський, Калуський, Бойннівський, Богородчанський і Солотвинський.

29. Станиславська п. п. — м. Станислав і райони: Станиславський, Галицький, Єзупільський, Рогатинський, Букачовецький, Бурштинський, Болшовецький, Лисецький, Тисьменицький і Товмацький.

30. Коломийська п. п. — м. Коломия і райони: Коломийський, Заболотівський, Снятинський, Гвоздецький, Городенський, Коршівський, Обертинський, Отинійський і Чернелицький.

31. Деятинська п. п. — райони: Кутський, Косівський, Печеніжинський, Жаб'ївський, Яремчанський, Яблонівський, Надвірнянський і Ланчинський.

Тернопільська область — 5 полкових паланок.

32. Крем'янецька п. п. — м. Крем'янець і райони: Шумський, Крем'янецький, Велико-дедеркальський, Ланівецький, Почаївський, Збаразький, Вишневецький і Ново-сельський.

33. Бережанська п. п. — райони: Бережанський, Зборівський, Козівський, Козлівський, Заловецький і Велико-глубоцький.

34. Тернопільська п. п. — м. Тернопіль і райони: Микулинецький, Велико-борківський, Скалатський, Підволочиський, Грималівський, Терехівський, Будзанівський і Струсівський.

35. Чортківська п. п. — м. Чортків і райони: Чортківський, Пробижнянський, Скала-подільський, Бошівський, Заліщицький, Мельницький, Копичинецький, Гусятинський і Білобожницький.

36. Бучацька п. п. — райони: Бучацький, Підгаєцький, Монастирський, Товстенський, Золото-потоцький, Золотниківський і Коропецький.

Чернівецька область — 3 полкові паланки.

37. 1. Чернівецька п. п. — м. Чернівці і райони: Заставнянський, Садагурський, Герцаївський і Кіцманський.

38. 2. Чернівецька п. п. — м. Сторожинець і райони: Чернівецький, Сторожинецький, Вашковецький, Вижницький, Глібоцький і Путильський.

39. Хотинська п. п. — м. Хотин і райони: Хотинський, Новоселицький, Кельменецький і Секирянський.

Крім цього, на території ГВО «ЗУЗ» були б розташовані такі гірські полкові паланки:

1. п. п. Українських Січових Стрільців (УСС) — осідок у Львові.

2. п. п. Українських Січових Стрільців (УСС) — осідок у Чернівцях.

1. Гірська Лемківська п. п. — осідок у Перемишлі.

2. Гірська Бойківська п. п. — осідок у Стрию.

3. Гірська Гуцульська п. п. — осідок у Коломиї.

4. Гірська Закарпатська п. п. — осідок у Мукачеві.

Разом на території ГВО «ЗУЗ» буде розташовано 45 полкових паланок (в тому 6 гірських), що доповнять 13 стрілецьких, 2 гірські, 2 броневі й 4 кіннотні загопи, які будуть об'єднані в 5 військових стягів. 4 військові стяги покривалися б з військовими паланками (ІХ, ХІ, ХІІ, ХІІІ), а один військовий стяг був би «екстериторіяльний» (ХІХ. військовий стяг, бул. в Бересті).

ГВО. — ОСЕРЕДНІ УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ

Булава ГВО — Київ

Кам'янець — подільська область — 6 полкових паланок.

40. Кам'янець-подільська п. п. — м. Кам'янець і райони: Кам'янець-подільський, Новоушицький, Староушицький, Маньковецький, Дунасвецький і Оринінський.

41. I. Проскурівська п. п. — м. Проскурів і райони: Михайнільський, Деражнянський, Волковинецький, Летичівський, Межибозький і Виньковецький.

42. II. Проскурівська п. п. — райони: Проскурівський, Черноострівський, Волочиський, Базалійський, Красилівський і Теофіпольський.

43. Городоцька п. п. райони: Городоцький, Сатанівський, Ярмолинський, Солобковецький, Смотрицький, Чемеровецький і Фольштинський.

44. Староконстантинівська п. п. — райони: Староконстантинівський, Полонський, Остропольський, Грицівський, Антонинський і Старосинявський.

45. Шепетівська п. п. — м. Шепетівка і райони: Шепетівський, Берездівський, Славутський, Плужнянський, Із'яславський і Ляховецький.

Винницька область: — 8 полкових паланок.

46. I. Винницька п. п. — м. Винниця і райони: Винницький, Тиврівський, Бороновицький і Липовецький.

47. II. Винницька п. п. — райони: Уланівський, Хмельницький, Літинський, Калинівський і Турбівський.

48. Козятинська п. п. — райони: Козятинський, Самгородський, Комсомольський, Погребищенський, Плисківський, Оратовський і Монастирищенський.

49. Жмеринська п. п. — райони: Жмеринський, Барський, Станиславчицький, Копайгородський і Шаргородський.

50. Могилів-подільська п. п. — м. Могилів і райони: Яришівський, Муровано-куриловецький, Черновецький і Ямпільський.

51. Тульчинська п. п. — райони: Тульчинський, Шпиківський, Брацлавський, Томашпільський і Крижопольський.

52. Гайсинська п. п. — райони: Гайсинський, Дашевський, Ситковецький, Немирівський, Теплицький і Ільїнецький.

53. Бершадська п. п. — райони: Бершадський, Джулинський, Ольгопольський, Чечельницький, Ободівський, Піщанський і Тротянецький.

Житомирська область — 6 полкових паланок.

54. I. Житомирська п. п. — м. Житомир і райони: Житомирський, Троянівський, Червоноармійський і Черняхівський.

55. II. Житомирська п. п. — райони: Ружинський, Вчорайшанський, Попольнянський, Андрушівський, Корвинський, Брусилівський і Коростишівський.

56. Коростенська п. п. — м. Коростець і райони: Коростенський, Олевський, Словечанський, Лучинський і Овруцький.

57. Зв'язельська п. п. — м. Зв'язель і райони: Барашівський, Емильчинський, Городницький, Ярунський, Баранівський і Довбишський.

58. Бердичівська п. п. — м. Бердичів і райони: Бердичівський, Держинський, Любарський, Чуднівський і Янушпільський.

59. Малинська п. п. — райони: Малинський, Базарський, Народицький, Чановицький, Потіївський, Радомиський і Володар-волинський.

Поліська область: — 1 полкова паланка.

60. Мозирська п. п. — райони: Брагинський, Хойницький, Комаринський, Мозирський, Жатковицький, Туровський, Лельчицький, Сельський і Наровлянський.

Київська область — 12 полкових паланок.

61. I. Київська п. п. — м. Київ і райони: Могиланський (б. Молотовський), Подільський і Дарницький.

62. II. Київська п. п. — м. Київ і райони: Залізнодорожний, Володимирський (б. Кагановицький) і Печерський.

63. III. Київська п. п. — м. Київ і райони: Петлюрівський (б. Левінський), Коновальцівський (б. Сталінський) і Богданівський (б. Жовтневий).

64. IV. Київська п. п. — м. Київ і райони: Бишівський, Київо-святогорський, Васильківський, Броварський і Вище-дубечанський.

65. Димерська п. п. — райони: Кагановицький, Ново-шелелицький, Чорнобильський, Розважівський, Іванківський, Бородянський, Макарівський і Димерський.

66. Білоцерківська п. п. — м. Віла Церква і райони: Білоцерківський, Хвастівський, Гребенківський, Велико-половецький і Сквирський.

67. Переяславська п. п. — райони: Баришпільський, Переяславський, Березанський, Баришівський і Обухівський.

68. Таращанська п. п. — райони: Володарський, Таращанський, Узинський, Ракитнянський, Ставищенський, Жашківський і Тетіївський.

69. Богуславська п. п. — райони: Богуславський, Миронівський, Кагарлицький, Лисянський, Корсунський і Більшанський.

70. Смілянська п. п. — м. Сміла і райони: Смілянський, Мокро-калігирський, Шполянський, Каткринопольський, Ротмістрівський і Звенигородський.

71. Черкаська п. п. — м. Черкаси і райони: Черкаський, Городищенський, Канівський і Ржищівський.

72. Уманська п. п. — м. Умань і райони: Уманський, Ладжинський, Бабанський, Тальнянський, Христинівський, Маньківський і Букський.

Крім цього, на території ГВО «ОСУЗ» були б розташовані такі гірські полкові паланки:

7. Гірська полкова паланка — осідок у Києві.

8. Гірська полкова паланка — осідок у Кам'янці.

9. Гірська полкова паланка — осідок у Житомирі.

Разом, отже, на території ГВО «ОСУЗ» було б розташовано 36 полкових паланок, що складали б 11 стрілецьких і 1 гірський загін. Крім цього, на території ГВО «ОСУЗ» був би розташований Сердюцький стяг, складений з 3-ьох загонів: Сердюцького, Запорізького й Охочекомонного. Ці три загони, як надзвичайно рухливі, моторизовані (швидкісні) загони, мали б у майбутньому українському війську значення подвижної резерви. Дальше на території ГВО «ОСУЗ» доповнялися б 2 броневі й 4 кіннотні загони. Все це було б сполучене в 5 військових стягів, в чому три військові стяги (I, II, IV) мали б відповідники у власних військових паланках, а два стяги (Сердюцький і XV) були б «екстериторіяльні», це значить — не мали б власних військово-територіяльних паланок.

ГВО — СХІДНІ УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ

Булава ГВО — Харків

Чернігівська область — 6 полкових паланок.

73. Чернігівська п. п. — м. Чернігів і райони: Чернігівський, Ріпкинський, Любечський, Михайло-Коцюбинський, Олишевський і Куликівський.

74. Ніжинська п. п. — м. Ніжин і райони: Ніжинський, Носівський, Козелецький, Бобровицький і Остерський.

75. Щорсовська п. п. — райони: Щорсовський, Корюківський, Березнянський, Тупичевський, Городнянський, Добрянський і Менський.

76. Бахмацька п. п. — райони: Бахмацький, Дмитрівський, Ічнянський, Комаровський, Борзнянський і Сосницький.

77. Прилуцька п. п. — м. Прилуки і райони: Прилуцький, Барвинський, Яблуновський, Лосиновський, Мало-дівицький, Ново-басанський, Іваницький і Срібнянський.

78. Новгород-сіверська п. п. — райони: Новгород-сіверський, Холминський, Батуринський, Гремячський, Семенівський, Понорницький і Коропський.

Полтавська область — 7 полкових паланок.

79. Полтавська п. п. — м. Полтава і райони: Полтавський, Карлівський, Опошнянський, Чутовський, Котелевський, Ново-сенжарський, Машевський.

80. Миргородська п. п. — райони: Миргородський, Шишацький, Диканський, Решетилівський, Велико-богачанський.

81. Лубенська п. п. — райони: Лубенський, Покрово-богачанський, Хорольський, Семеновський, Велико-кринківський і Глобинський.

82. Золотоношська п. п. — райони: Золотоношський, Гельм'язівський, Чорнобаївський, Іркліївський, Оболонський і Оржицький.

83. Пирятинська п. п. — райони: Пирятинський, Згурівський, Яготинський, Ковалевський, Драбівський, Гребенківський, Лазорківський і Чернухинський.

84. Гадацька п. п. — райони: Гадацький, Зінківський, Комишлянський, Сенчанський, Петровсько-роменський і Лохвицький.

85. Кременчуцька п. п. — м. Кременчук і райони: Кременчуцький, Козельщинський, Градизький, Кишенківський, Кобеляцький і Нехворощанський.

Сумська область — 6 полкових паланок.

86. Сумська п. п. — м. Суми і райони: Краснопільський, Сумський, Миропільський, Хотенський і Штепівський.

87. Лебединська п. п. — райони: Лебединський, Грунський, Охтирський, Велико-писарівський і Тростянецький.

88. Глухівська п. п. — райони: Глухівський, Білопільський, Буринський, Путивельський і Шалигинський.

89. Конотопська п. п. — м. Конотон і райони: Конотопський, Сміловський, Дубов'язівський і Улянівський.

90. Роменська п. п. — райони: Роменський, Синівський, Липово-долинський, Глинський, Талалаївський і Недригайлівський.

91. Шосткинська п. п. — райони: Шосткинський, Кролевець-

кий, Червоний, Ямпільський, Середино-будський і Зноб-новгородський.

Харківська область — 8 полкових паланок.

92. I. Харківська п. п. — м. Харків і райони: Мазепинський (б. Жовтневий), Петлюрівський (б. Ленінський), Коновальцівський (б. Червоно-баварський), Старо-салиговський.

93. II. Харківський п. п. — м. Харків і райони: Фабричний (б. Краснозаводський), Шевченківський (б. Комінтернівський), Франківський (б. Орджонікідзевський) і Чугуївський.

94. III. Харківська п. п. — м. Харків і райони: Грушевський (б. Держинський), Міхновський (б. Кагановицький) і Слобідський (б. Сталінський).

95. IV. Харківська п. п. — райони: Дергачівський, Харківський і Липецький.

96. Богодухівська п. п. — райони: Золочівський, Ново-водолазький, Краснокутський, Богодухівський, Коломацький і Валківський.

97. Константиноградська п. п. — райони: Константиноградський, Зачепилівський, Олексіївський, Кегичівський, Зміївський, Сахновщинський, Петровський і Старовірівський.

98. Із'юмська п. п. — м. Із'юм і райони: Із'юмський, Лозовський, Боровський, Близнецівський, Савинський, Барвенківський і Балакліївський.

99. Куп'янська п. п. — райони: Куп'янський, Шевченківський, Печенізький, Дворічанський, Велико-Бурліцький, Вовчанський і Вільховатський.

Стародубська область — 2 полкові паланки.

100. Новозубківська п. п. — райони: Новозубківський, Климівський, Красногорський, Чуровицький, Злинківський, Гордіївський і Клишківський.

101. Стародубська п. п. — райони: Унецький, Мглинський, Трубчевський, Суземський, Погарський, Стародубський і Вороньківський.

Білгородська область — 6 полкових паланок.

102. Льговська п. п. — райони: Льговський, Рильський, Крупецький, Глушківський і Кореневський.

103. Старо-оскольська п. п. — райони: Старо-оскольський, Чорнянський, Ново-оскольський, Боброво-дворський, Мантурівський і Ястребівський.

104. Валуйська п. п. — райони: Валуйський, Уразовський, Вольконовський, Велико-Троїцький, Велико-Михайлівський і Корочанський.

105. Білгородська п. п. — м. Білгород і райони: Білгородський, Шебекинський, Микоянівський, Томарівський, Беленинський і Саженський.

106. Обоянська п. п. — райони: Обоянський, Велико-Солдатський, Івнянський, Кривцівський, Пристенський, Прохоровський і Скороднянський.

107. Ракитнянська п. п. — райони: Ракитнянський, Красноарузький, Борисівський, Грайворонський, Біловський і Суджанський.

Россошенська область — 4 полкові паланки.

108. Острогозька п. п. — райони: Острозький, Олексіївський, Буденновський, Микитівський, Вейделевський, Уколовський.

109. Россошанська п. п. — райони: Россошанський, Подгоренський, Ольховатський, Ладомирівський, Ровенський, Павлівський, Білогорівський.

110. Богучарська п. п. — райони: Богучарський, Радченський, Верхнеманонський, Михайлівський, Навокалитвенський, Писарівський, Кантемирівський, Петропавловський, Новокравшанський.

111. Калацька п. п. — райони: Калацький, Бутурлінівський, Вороб'ївський, Татарський, Олександрівський, Миловатський, Бичівський, (Районізація задонських районів — проекту автора).

Луганська (II Донецька) область — 6 полкових паланок.

112. Луганська п. п. — м. Луганське і райони: Верхне-тепловський і Станично-луганський.

113. Старобільська п. п. — райони: Старобільський, Євсузький, Біловодський, Меловський, Марковський, Ново-псковський, Містківський, Білокуракинський, Білолуцький, Нижнедуванський, Покровський, Троїцький, Лозно-олександрівський.

114. Лисичанська п. п. — м. Рубіжна і райони: Лисичанський, Ново-айдарський, Ново-астраханський, Сватовський і Кременський.

115. Кадіївська п. п. — м. Кадіївка і райони: Попаснянський, Слов'яно-сербський і Олександрівський.

116. Ровеньковська п. п. — райони: Ровеньковський, Краснодонський, Свердловський, Ново-світлівський, Успенський.

117. Краснолуцька п. п. — м. Ворошиловське і райони: Бово-антрацитівський, Івановський і Ворошиловський.

Разом на території «СУС» були б розташовано 45 полкових паланок, що склали б 15 стрілецьких загонів, сполучених у 5 військових стягів. 4 військові стяги мали б власні військові паланки (V, VI, VII, XIV); один стяг був би «екстериторіальний» (XX Луганське). Крім цього, на території ГВО «СУЗ» були б розташовані 5 кіннотних і два броневі вагони.

ГВО — ПІВДЕННІ УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ

Булава ГВО — Одеса

Донецько-озівська (І. Донецька) обл. — 11 полкових паланок.

118. І. Юзівська п. п. — м. Юзівка і райони: Фабричний, Петлюрівський (Калинінський), Богданівський (Буденновський).

119. ІІ. Юзівська п. п. — м. Юзівка і райони: Шевченківський (Кіровський), Франківський (Куйбишевський), Петворський; райони: Маріїнський, Велико-янсольський, Авдіївський і Старо-керменчицький.

120. Горлівська п. п. — м. Горлівка і Держинський район.

121. Єнакієвська п. п. — м. Єнакієво і Чистяково, райони: Єнакієвський, Катиковський і Сніжнянський.

122. Вахмутська п. п. — м. Вахмут і Дебальцево; райони: Вахмутський, Красно-лиманський і Ямський.

123. Краматорська п. п. — м. Краматорська і Слов'янське; райони: Слов'янський, Олександрівський, Добропольський і Андріївський.

124. Константинівська п. п. — м. Константинівка, Дружківка; райони: Константинівський, Червоноармійський і Селихівський.

125. Макіївська п. п. — м. Макіївка.

126. Маріупільська п. п. — м. Маріупіль і райони: Володарський, Буденновський і Мангушський.

127. Амвросіївська п. п. — райони: Амвросіївський, Харцизький, Старобішівський, Тельманівський, Ольгинський і Вольновахський.

128. Таганрізька п. п. — м. Таганріг і райони: Таганрізький, Куйбишевський, Анастасіївський, Хведоровський, Нетлиновський і Матвіє-курганський.

Запорізька область — 5 полкових паланок.

129. Бердянська п. п. — м. Бердянське і райони: Бердянський, Андріївський, Чернігівський, Куйбишевський, Приморський і Ново-василівський.

130. Мелітопільська п. п. — м. Мелітопіль і райони: Мелітопільський, Акимівський, Приозівський, Весоловський, Каменсько-дніпровський і Велико-білозерський.

131. Плогівська п. п. — райони: Пологівський, Велико-тохмацький, Оріховський, Гуляйпільський, Ново-кременчуцький.

132. І. Запорізька п. п. — Нове Запоріжжя і райони: Василівський, Михайлівський і Хортицький.

133. ІІ. Запорізька п. п. — Старе Запоріжжя і райони: Камішевадський, Червоноармійський і Ново-ніколаївський.

Херсонська область — 2 полкові паланки.

134. Херсонська п. п. — м. Херсон і райони: Херсонський, Бориславський, Голопристанський, Калинінський, Цюрупин-

ський, Ново-воронцовський, Білозерський і Велико-александрівський.

135. Кахівська п. п. — райони: Кахівський, Каламчатський, Скадовський, Чаплинський, Генічеський, Сивашський, Нижнесероговський, Івановський, Ново-троїцький, Велико-лепетихський і Горностаєвський.

Січеславська область — 7 полкових паланок.

136. Криворізька п. п. — м. Кривий Ріг і райони: Широкивський, Криворізький і Софіївський.

137. Кам'янська п. п. — м. Кам'янське і райони: Криничанський, П'ятихатський і Верхне-дніпровський.

138. I. Січеславська п. п. — м. Січеслав і райони на правому березі Дніпра.

139. II. Січеславська п. п. — м. Січеслав і райони на лівому березі Дніпра.

140. Самарська п. п. — м. Самарчик (Новомосковське) і Орельське (Павлоград); райони: Самарський, Юріївський, Перещепинський, Магдалинівський, Котовський, Павлоградський і Царичанський.

141. Синельниківська п. п. — райони: Синельниківський, Петропавловський, Межевський, Васильківський і Покровський.

142. Никопільська п. п. — м. Никопіль і Марганець; райони Чкаловський, Томаківський, Солонянський, Сталінський, Щорсовський і Апостоловський.

Єлизаветська область — 4 полкові паланки.

143. Єлисаветська п. п. — м. Єлисавет і Знаменка; райони Єлисаветський, Єлисаветградківський, Аджамський, Знаменський, Рівнянський, Висківський.

144. Чигиринська п. п. — м. Чигирин і райони: Ново-георгієвський, Чигиринський, Олександрівський, Онуфріївський і Каменський.

145. Олександрівська п. п. — райони: Олександрівський, Петровський, Новгородський, Долинський, Компаніївський, Витязівський, Бобринецький, Устинівський, Ново-празький і Червонокаменський.

146. Ново-українська п. п. — райони: Ново-український, Піпано-бродський, Добро-величківський, Тишківський, Ново-архангельський, Хмелевський, Маловишківський, Ново-миргородський, Підвисоцький і Златопольський.

Миколаївська область — 2 полкові паланки.

147. Вознесенська п. п. — райони: Вознесенський, Арбузинський, Братський, Лисогорський, Веселинівський, Ново-бучеський, Казанківський, Баштанський, Новоодеський, Сланецький, Приволнянський і Володимирівський.

148. Миколаївська п. п. — м. Миколаїв і райони: Березнегіватський, Жовтневий, Сигирівський, Варварівський, Широколанівський, Очаківський, Тилігуло-березанський.

Одеська область — 7 полкових паланок.

149. I. Одеська п. п. — м. Одеса і райони: Петлюрівський (Ленінський), Коновальцівський (Сталінський), Водно-транспортний і Шевченківський (Кагановицький).

150. II. Одеська п. п. — м. Одеса і райони: Франківський (Ворошилівський), Лесі Українки (Ілічський) і Одеський-сільський.

151. III. Одеська п. п. — райони: Овідіопольський, Білаївський, Комінтернівський, Янівський, Розділнянський, Гросуловський, Цебриківський, Жовтневий і Фрунзенський.

152. Андріїво-іванівська п. п. — райони: Любашевський, Савранський, Березівський, Мостовський, Андріїво-іванківський, Миколаївський, Доманівський, Троїцький, Ширяївський і Велико-врадівський.

153. Вуго-гардівська п. п. — м. Олвіхополь і райони: Олвінопольський, Кривоозерський, Гайворонський, Грушківський, Голованівський і Вільшанський.

154. Балтинська п. п. — райони: Котовський, Кодимський, Піщанський, Балтський, Чорнянський, Красно-окнянський, Валепоцуловський і Онаніївський.

155. Тираспільська п. п. — м. Тираспіль і райони: Тираспільський, Каменський, Рибницький, Дубосарський, Григоріопольський, Слободзейський.

Ізмаїльська область — 2 полкові паланки.

156. Білгород-дністровська п. п. — м. Акерман і райони: Старокозацький, Тарутинський, Арцизький, Саватський, Лиманський, Тузловський і Бородинський.

157. Ізмаїльська п. п. — м. Ізмаїл, Кілія і райони: Суворовський, Кілійський, Болградський, Ренійський, Новоівановський, Татарбунарський.

Кримська область — 4 полкові паланки.

158. Керченська п. п. — м. Керч, Феодосія і райони: Приморський, Ленінський, Кіровський, Старо-кримський, Судакський і Советський.

159. Симферопільська п. п. — м. Симферопіль і райони: Симферопільський, Зуйський, Савський, Білогорський і Нижнегорський.

160. Євпаторівська п. п. — м. Євпаторія і райони: Озівський, Джанкойський, Перекопський, Красногвардейський, Першомайський, Раздольнянський, Чорноморський, Невеселовський, Євпаторійський, Жовтневий і Бахчисарайський.

161. Севастопільська п. п. — м. Севастопіль, Ялта і райони: Алуштинський, Балаклівський, Куйбишевський і Ялтинський.

Крім цього, на території ГВО «ПВУЗ» була б розташована:

10. Кримська гірська полкова паланка — осередок Ялта.

Разом на території «ПвУЗ» було 6 розташоване 45 полкових паланок (у тому одна гірська), що складала 6 15 стрілецьких загонів, сполучених у 5 військових стегів. Три військові стеги мали 6 власні військові паланки (III, VIII, X), два військові стеги були 6 «екстериторіяльні» (XVII і XVIII). Крім цього, на території ГВО «ПвУЗ» були 6 розташовані 4 кіннотні й 2 броневі загани.

ГВО — ПІВНІЧНИЙ КАВКАЗ

Бул. ГВО — Ростів

На території ГВО «Північний Кавказ» були 6 розташовані такі полкові паланки:

Катеринодарський край — 12 полкових паланок, в тім 7 чорноморських козацьких (українські), 2 кубанські (пластунські (гірські) та 3 кубанські козацькі. Осідки полкових паланок: 1) 1. Катеринодар, 2) 2. Катеринодар, 3) 3. Катеринодар (пластунська), 4. 4. Новоросійське (пластунська), 5. Тихоріцька, 6. Слов'янська, 7. Сійська, 8. Уманська, 9. Кавказька, 10. Майкоп, 11. Туапсе, 12. Армавір.

Ростовська область — 9 полкових паланок, в тім 9 донських. Осідки паланок: 1. 1. Ростів, 2. 2. Ростів, 3. 3. Ростів, 4. 4. Озів, 5. Міллерово, 6. Каменська, 7. Новочеркаськ, 8. Шахти, 9. Сальське.

Сталінградська область — 6 паланок, в тім 3 донські й 3 волзькі. Осідки паланок: 1. Калач, 2. Михайлівка, 3. Хоперськ (донські), 4. Камишин, 5. Сталінград 1, 6. Сталінград 2 (волзькі).

Астраханська область — 2 паланки, осідки: 1. Астрахань, 2. Єнотаєвськ, Калмицька Народня Республіка — 1 паланка, осідок Ергені (Еліста).

Ставропольський край — 6 полкових паланок. Осідки: 1. Ставропіль, 2. Черкеськ, 3. П'ятигорськ, 4. Георгієвськ, 5. Будденовськ, 6. Петворка.

Грозненська область — 2 паланки, осідки: 1. Грозний, 2. Кізлар.

Дагестан — 3 паланки: 1. Махачкала, 2. Дербент, 3. Буйнайськ.

Терська область — 2 паланки: 1. Владикавказ, 2. Прохладна.

Горці Півн. Кавказу — 2 паланки: 1. Кабарда, 2. Осетія.

Разом, отже, 45 полкових паланок, які були 6 сполучені в 5 військових стегів: Чорноморський (український), Донський, Терсько-кубанський, Волзько-астраханський і Горсько-кавказький. Крім цього, на території ГВО (Північний Кавказ» були 6 рзта-

щовані 5 кіннотних і 2 броневі зағони. Всі ці частини належать до збройних сил союзних козацьких держав.

Чорноморський військовий стяг (ч. XVI) входив би також у склад українського війська. Урядова мова була б у ньому українська, бо більшість особового складу творили б українці. Аналогію такого дуалізму можна перепровадити з колишніми угорськими частинами спільної австро-угорської армії.

На цьому вичерпувалася б справа військово-територіяльного поділу Української Держави й Союзних козацьких і верховинських держав Північного Кавказу.

Айзенговера «Оверлорд»

(Докінчення)

В червні погода сприяла німцям. Альянтські морські транспорти мусіли поборювати великі труднощі, посталі з приводу бурі, що часто бувала тоді на Каналі. Дуже дошкульних втрат завдала німцям велика буря, яка шаліла 19 червня й викинула на беріг 800 кораблів та пошкодила багато понадбережних споруд. Протягом багатьох днів була перервана сполука з частинами на фронті.

Коли буря трохи втихомирилася, ген. Айзенговер полетів до Франції, де хотів відбути нараду з Монтгомері й Бредлей. Він був тоді вважав, що первісні тактичні пляни альянтів повинні бути дещо змінені. Можливість німецьких протинаступів непокоїла Айзенговера менше ніж те, що німці могли досягнути на фронті рівновагу сил. Він був переконаний у тому, що мимо концентрації німецьких сил проти альянтського східнього фланку, німці не матимуть змоги проломити фронт у тому місці. Коли він приїхав до квартири Бредлей-я, рішив перенести точку тяжіння альянтських сил на праве альянтське крило, щоб зробити пролом. Монтгомері був такої самої думки. Він видав розпорядження англійським частинам посилити натиск на всіх відтинках фронту, щоб у цей спосіб зв'язати сили німців на поодиноких місцях.

Дня 26 червня впав Шербург. Похід на південь через терени Бокаж, де кожна п'ядь землі була твердиною, а кожна скиба була німецьким опірним пунктом, відбувся таким повільним темпом, що війська альянтів шойно в половині липня ввійшли у відкритий терен по цей бік підстави півострова. Шойно тут міг ген. Бредлей перегрупувати свої війська для дальшого походу на південь.

Все ж таки німці не відмовились ще від своїх офензивних плянів. Цілий червень вони сподівалися стягнути панцерні дивізії та замінити їх піхотою, яка була в дорозі на фронт. На фронт приїхали дві панцерні дивізії з Польщі. Однак з цих плянів не вийшло нічого. Постійний натиск альянтів не дозволив

німцям відтягнути панцерних дивізій, а піхота прийшла пізно. За той час німецькі панцерні з'єднання мали так великі втрати, що до нових завдань вже не були здібні. Альянтські війська просувалися послідовно вперед, займаючи французькі землі п'ядь за п'яддю. Здобуто Париж. Фронт у цілій своїй ширині наблизився до кордонів Райху.

БІЙ В АРДЕНАХ

Це був уже грудень. 16-того ген. Бредлей полетів з своєї квартири в Люксембургу до Версалю на конференцію з Айзенговером. Альянти від кількох тижнів передбачали, що німці щось задумували робити. Відомим було, що 6 СС-панцерна армія переправилася на лівий беріг Райху і правдоподібно групується коло Кельну. Крім цього, стверджено, що німці, стягнули на фронт багато нових одиниць. Це вказувало на підготовку контррофензиви. Альянти чекали, що вона відбудеться, або в Альзациі або в Арденах. На всіх відтинках, крім Арден, альянти були в наступі. Самі Ардени не мали ніякої стратегічної ваги. Одиною метою контррофензиви в тому місці могла б бути переправа через Маас, що була віддалена на 80 км від фронту. Тому, генеральний штаб альянтів не брав на увагу серйозної контррофензиви. Альянти вважали, що німці для серйозної контррофензиви мусіли б стягнути на фронт всі свої резерви. Це, очевидно, відібрало б їм можливість провадити ще боротьбу під охороною укріплень лінії Зігфріда. Ген. Айзенговер, який хоч признавав логічну правильність такої думки, все ж таки вважав, що німецький штаб, після багатьох поразок, з чисто морального аспекту може рішитися на дуже ризикові кроки. Близьке майбутнє показало, що він не помилявся.

Коли в головній квартирі передискутовано всі ці проблеми, прийшли перші вістки про те, що німці почали наступ на рубежі Арденів. Айзенговер зареагував на це дуже енергійно. Видав наказ стягнути якнайбільші резерви, щоб здержати німецький наступ. Пізніші звідомлення з фронтів вповні підтвердили правильність розпоряджень головного командувача. Це було його червене велике рішення, що перекреслило плани Гітлера.

Ген. Бредлей стягнув негайно з півдня 10-ту, а з півночі 7-му панцерну дивізію на фланки відтинка наступу. Всі дивізії на обох боках Арденів дістали наказ бути в постійному поготовлі. Одночасно ген. Айзенговер наказав пересунути резерви головної квартири напроти відтинка німецького наступу. Дві дивізії парашутистів вислано до Бастонь, яке лежало недалеко фронтової лінії і було незвичайно важливим стратегічним пунктом. Після цих протизаходів залишилося довідатись ще, які сили кинули німці в бій. До вечора першого дня наступу стверджено, що німці наступають силою трьох армій. Вони кинули

в бій всі свої резерви. Все ж таки німці створили поважну загрозу. Сам Айзенговер признався, що довго не уявляв собі, як поважною є ситуація. Щойно читаючи газети, усвідомив собі, наскільки німецька контрофензива могла бути небезпечна, коли б не були пороблені відповідні протизаходи.

Альянти мали щастя. Погода почала діяти на некористь німців. У болоті й снігу Арденів годі було перевести всі німецькі задуми про «бліцкриг» (на це вказувала велика скількість кинених у бій танків). Вже в перший день наступу не досягнули німці бажаних успіхів. Вже в першому дні ген. Йодль сумнівався в успіх офензивив. А третього дня навіть найбільші оптимісти з німецького генерального штабу переконалися, що їхня велика гра не вдалася.

Запізнення в перших днях наступу відібрало німцям одинокий фактор їхньої офензивив: несподіване заскочення. Німецький плян наступу був такий: вони хотіли, подібно як у 1940 р., просунути панцерні «шпіци» аж до мостів Маас'у, поки альянти вспіють зорганізувати спротив. Якщо б німецька піхота продерлася через тонкі альянтські лінії, то тоді панцерні з'єднання мали б їхати аж до Антверпії, де повинні були б обсадити пристань. Маючи в своїх руках такий важний для альянтського постачання центр, німці змогли б винищувати зdezорієнтовані альянтські війська.

Однак німці не мали ілюзій. Вони розуміли, що такий плян міг би тільки тоді вдатися, коли б під вечір другого дня офензивив їхні війська досягнули Маас. Це було можливе при наглому заскоченні. Сталося інакше. Німці мусіли і цей бій програти. Одиноким заборолом, на яке вони могли в майбутньому опертися, був Райн і лінія Зігфріда...

ПЕРЕМОГА АЛЬЯНТІВ НА ЛІВОМУ БОЦІ РАЙНУ

Коли офензивив альянтів прокотилася через цілу Францію, а їхні війська в місяці вересні досягнули границь Райну, перед альянтським штабом виринула проблема побороги, ще тільки дві перешкоди, які ділили їх від серця Німеччини. Це були — Райн і лінія Зігфріда; поміж ними не було жадних укріплень. Німецька запеклість оборони спричинила те, що німці сконцентрували всі свої сили на одній лінії оборони.

Штаб альянтів гадав, що німці, коли їх альянтська артилерія викине зі становищ, перейдуть на другий бік Райну, висадять за собою мости та перешкоджатимуть альянтам переправлятися через Райн. Це було б найрозумніше рішення німців, яке дозволяло б їм зменшити втрати до мінімуму та охоронити свої резерви. Більший спротив німецьких військ на захід від Райну не був мілітарно оправданий, тим більше, що альянти мали вже поза собою лінію Зігфріда. Все ж таки Гітлер видав

був ще в Нормандії наказ своїм військам боронити кожен п'ядь землі до часу, коли всяка поміч буде неможлива. Таке рішення Гітлера спричинило те, що альянтам вдалося багато німецьких з'єднань оточити і знищити.

Вже давно перед тим альянти намітили були собі догідне місце для переправи через Райн більш-менш на висоті Рури. Щоб забезпечити фланки цієї операції, вони мусли очистити від ворога довгу лінію по Райні на південь. Ця операція була з початку продумана тільки як забезпечувальний засіб. Однак у певному моменті АЙзенговерові насунулася думка повністю використати всі позитивні фактори наступальної війни. Він запланував ряд малих операцій, які, однак, були пов'язані з собою і мали завдання розпорозити німецьку оборону на поодинокі малі відтинки. Штаб дістав доручення випрацювати цілий ряд таких операцій на відтинку Голляндія — Вогези. Якщо цей плян альянти виконали б, то тоді майже на цілій фронтівій лінії Райну упоралися б з німецькими військами. Така ситуація була для альянтів незвичайно вигідна, бо обсадивши лівий беріг Райну, вони мали б вже спокій з контрфорсними німців та могли б приготувитися ґрунтовно до переправи через Райн.

На підставі студій генерального штабу, АЙзенговер видав своє наступне історичне рішення. Воно передбачало ряд скоординованих офензив, що мали очистити від німецьких частин лінію Райну аж по гирло Мозелю. Опісля мав прийти сильний удар на північ від Рур та несподівана переправа через Райн. Початкові операції введено вже в половині листопада, однак з приводу німецької офензиви в Арденах, вони мусли бути перервані більше як на місяць. Все ж таки плян через те не змінився. Навпаки, втрати німців у невдалій офензиви були такі великі, що передбачені операції можна було проводити при догідніших обставинах.

Пізно в січні почато останню підготовчу акцію на самому полудні фронті. Тут ішлося про те, щоб зліквідувати «мішок» довкруги Сольмар, де сильним німецьким з'єднанням вдалося «видути» фронт, тримати його так довгий час і тим самим загрожувати кожночасно можливістю вдертися на рівнину Альзациї. Коли німецька офензива в Арденах заломилася, фронт на висоті Альзациї був зміцнений 4 новими американськими дивізіями, які разом з 1-ою французькою армією дістали завдання очистити цей відтинок від німців. Сольмар впало 3 лютого. Тепер можна було врешті виконати плян АЙзенговера.

Після звільнення Франції, наступною далекосяжною стратегічною ціллю була переправа через Райн, щоб добитись до «серця» Німеччини — рурського басейну. Перебуваючи ще в Англії, АЙзенговер визначив, як головну ціль в Німеччині — басейн Рур. Тут билось індустриальне серце німецького Райху.

Очевидно, що при такому вирішенні справи, перехід через Райн мусів відбутися на півночі.

Сам Райн дуже трудний для переходу армій. Тільки дві довші смуги були пригожі для переправи. Альянти вибрали північну смугу на висоті Рур. Це місце було довге на 30 км і вможлилювало атаку трьом дивізіям. Коло 250 км на південь, поміж Майцом і Карльсруге, є друге таке догідне місце для переправи, яке вможлилювало одночасну переправу 5 дивізій. В цьому місці відкривається вхід в т. зв. франкфуртський коридор. З північного місця переправи входитья відразу в північну німецьку низину і в басейн Рури.

Небезпеки, що могли постати при такій операції, не могли бути недоцінювані. Технічні труднощі можна було побороти. Для переправи мали бути вжиті судна, що їх застосовували при висадці в Африці, Сицилії і Нормандії. Небезпека була в тому, що німці помимо великих втрат могли дуже сильний спротив в місці атаки поставити. По обох боках Райну німці в тому часі сконцентрували ще повних 7 армій.

Операції заплановані Айзенговером вдалися, а несподіване опанування Кельну прискіпило переправу через Райн. Створений тут мостовий причілок та переправа альянтів у другому місці (на півдні) цілковито заломали німців.

Рішення Айзенговера розбити німецькі сили ще на захід від Райну, при загальному опуртунізмі німецького командування, коштувало німців дуже дорого. Вони не були спроможні ставити вже якийнебудь серйозний спротив. Альянтський Головний Штаб почав негайно опрацьовувати пляни рішальної офензиви, у висліді якої оточено повністю рурський басейн та остаточно покороно мілітарну силу гітлерівської Німеччини. Не помогла Гітлерові його «геніяльна» інтуїція, якою (він так сам вірив) обдарувало його «боже провидіння». Здоровий стратегічний розсудок та просто непересічні військові здібності фахівця Айзенговера мусіли перемогти гоштаплерське дилетантство Гітлера.

Б. ЛЕВИЧ

• • •

СОНЦЕ КРИВАВО ЩОДНЯ
СХОДИТЬ З-ЗА ЛІСУ — І ДНІ,
НАЧЕ З ПРОВАЛЬНОГО ДНЯ
В ДИМІ ВСТАЮТЬ І ВОГНІ.

НЕБО ПРОПАЛЮЄ ЖАР,
ПОПІЛ, МОВ ЛИСТЯ СУХЕ,
ПАДАЄ ГУСТО ІЗ ХМАР.
ДЕ Ж ВИ РОЗБИТІ ШЛЯХИ?

РВУТЬСЯ В ІРЖАВУ РОЗТАЛЬ
ЛЮДИ ЧОРНІШІ, ЯК НІЧ.
БЛИСКАЄ, БЛИСКАЄ СТАЛЬ,
НЕНАВИСТЬ БЛИСКАЄ З ВІЧ.

СТРИМУ НЕМА — Є НАКАЗ:
БИТИ І БИТИ УЩЕНТ!
ОБРІЙ РОЗКВІТНЕ ДЛЯ НАС,
ОБРІЙ — ПРОМІННИЙ БРЕЗЕНТ.

В. СИНАША

Лист у простір

Коли думаємо про Тебе Друже — зникає простір, зникають гори й ріки, зникають кордони — і виднієш тільки Ти, Твоя постать на вітрі, в бурі і зливи, в сніжні заметілі, в поросі доріг, у таємничому мовчанні лісів... Виднієш — і тією Твоя грізна кладеться на схід, почерез спалені міста і пориті поля, почерез хрести і безхресні цвинтарища. Ти йдеш — і всі шляхи Твої, Ти йдеш — і нема сили, що спинила б Тебе. Бо Ти йдеш по своїй землі, і вона, ця земля, Тобі дає силу, дає віру, дає вперте тривання. І Ти любиш її, що землю свою, і ця любов сильніша за смерть, і ця любов перша й остання, єдина в Твоєму житті. І Ти несеш її, як свій бойовий прапор, високо й недосяжно, вперто й гордо, — ночі й дні, місяці й роки, несеш на заобрійні шляхи, несеш у вічність.

Друже, далекий, Друже рідної землі, великий Захиснику й Воїне! Коли думаємо про Тебе — стоїмо непорушно, стоїмо закам'яніло, задивлені у простір, заслухані у вітер, як мандрівник, що на чужих дорогах, не знаючи їм краю, молиться мовчазно до великої тайни за щастя покинутих осель. І серце наше неспокійно б'ється, і щемить і щемить, і рветься і виривається назустріч Тобі, у грозові дні, у Твої сліди, на Твої шляхи, де Ти і тільки Ти, де Твоя любов.

Благословенний і великий Ти, і трагічний Ти, як благословенна і велика, і трагічна Рідна Земля в самотності своїй — наша Батьківщина!

На коліна в порох не падаєш Ти перед ворогами своїми, не хилишся, не схиляєшся в бурі вогненні, а міцнієш і ростеш, і ламаєш, і проломлюєш обрії, і проходиш час, і утверджуєш себе, і ненависті Твоїй до богів чужих немає межі і не буде її, доки хоч тінь їх лежатиме на Твоєму шляху, на Рідній Землі. Благословенна вона — ненависть Твоя!

І віримо, віримо, як і Ти, в цей день, у цей мріяний, вимріяний день, що зійде і стане, і стоятиме у височині, з обрію по обрій, на нашій, на прекрасній землі, погідній і тихій, блакитній і промінній. Віримо, а віра ця — наш щоденний хліб!

СНИ

— Чому так пізно? Чому? Ти знаєш, що я завжди така неспогійна, коли тебе вдома немає. А ще коли ти заповіси свій прихід на визначений час — запізнюєшся, я просто втрачаю змісли, непритомнію. Мені здається, що тебе вже ретруази, забрала...

— Розстріляли, вивезли й поховали, що?

— Так, тобі жарти в голові, а на мені вся шкіра холоде. Ти цього не можеш чи не хочеш розуміти.

— Чому ні, я це добре розумію.

— Ні, ти зовсім не розумієш, бо коли б ти розумів, то інакше поступав би. —

— Як інакше?

— А так, чи я знаю, як тобі це вяснити. Ну, інакше, ти це мусиш розуміти.

— Але ж кажу Тобі, що я добре розумію...

— Ну, уяви собі сам мое становище. Тебе майже цілий день нема. А тут приходить одна сусідка, друга...

— Не слухай сусідок.

— Не можу ж я людей за двері проганяти.

— Очевидно, але можеж про щось інше розмовляти.

— Про що?

— Про погоду, про ціни на базарі, про нові методи годівлі курей, про... про... або я знаю про що ще можуть розмовляти жінки? Аге, можуть ще обмовляти своїх чоловіків, інших жінок і т. д., і т. д. Є мільйон справ, про які можна говорити. Але ні, ти мусиш з ними про це говорити.

— Дурненький. Ми завжди починаємо з погоди, здоров'я, а потім — кінчаємо на цьому.

— Та куди там кінчаєте! Ви вічно починаєте й ніколи не кінчаєте. Треба бути трохи мужнішою. Ну, ну, заспокійся. Я знаю, це прикро, це болить, але треба затиснути зуби й вждати.

— Це вже другий місяць. І кажуть, що на Лонцького тиф вибухнув. Це правда?

— Чи я знаю, Марі, чи правда це? Ти ж знаєш, як я стараюся, щоб Петра звідтіля видістати, і все даремно. Якась худоба тяжко його виспала. Навіть не хочуть грошей брати.

— Може Ти мало пропонував.

— Не бійся. За грубші риби, як він, ми менше платили і вдавалося. Але тим разом я не можу зрозуміти в чому справа.

— А ці арештування?

— Які?

— Останні. Кажуть, що Гестапо далі арештує.

— Та арештує. Ти ж знаєш, що цьому не можна перешкодити. Шукають одного, або тільки уявляють собі, що шукають когось — і арештують 50, 100, а то й 200 невинних. Ведуть слідство або й ні, а за той час люди по тюрмах гинуть. Але Петро... Ти знаєш, я вже на різні лади справу передумав — не можу зрозуміти, яка суть тієї справи. Він майже ніколи політикою не займався.

— Дійсно...

— І так ні сіло, ні впало, приходять і забирають хлопця з хати.

— Мама дотепер не знає, що він у в'язниці.

— І не треба говорити...

— Але боюся, що прочуває щось... Вчора я дістала від мамі листа. Питається, чи була в нас щось не сталося. Поперше, вже довго ми до неї не писали, подруге, мамі снився наш покійний батько.

— Що має одно з одним спільного? Це дурне.

— Може й дурне, але, коли в нас має бути якесь нещастя або взагалі якась прикрість, мамі снився наш батько.

— Забобон — і ти в це віриш?

— Вірю — не вірю. Але як Тебе перший раз арештували, мамі попередньої ночі снився батько. Як наш малий Нікі захворів, два дні раніше мені снився батько. Як була ревізія в нас, мені тієї ночі снився батько. Стояв перед якимсь незнаним мені домом і стукав до дверей. В цій моменті я пробудилася — це стукали до наших дверей гестапівці.

— Дай на Службу Богу.

— А мамі снився батько, що ніби був хворий — і перша думка в мамі була, чи була Петро не захворів. Мама дуже неспокійна — пише: «Маю вас тільки двоє, бережіть одне одного».

— Е, в тому трохи пересади, як звичайно в старшому віці.

— Пересада — пересадою, але сам бачиш. Тепер я...

— Очевидно, тепер ти перелякана і трохи істеризуєш.

— Може бути — промовила тихо Марія. І розмова на тому наче б обірвалася. Іван Скоробогатий теж замовк. Хотів цю розмову якось закінчити. Йому було прикро. Він відчував хиткість своїх аргументів. Його жінка мала рацію. Він занедбував її. Треба більше присвячувати їй уваги. Вони ж тільки три роки одружені, а він ніколи не має для неї часу. Іван вирішив своє ставлення до дружини змінити. Він знає, що це буде дуже важко, день, два, ну, хай тиждень може викручуватися від обов'язків своєю недугою, недиспозицією дружини. Але ж бо, як довго можна? А врешті-решт він не хоче викручуватися. Ні, він хоче якнайбільше робити і зробити. Ще тим більше тепер, коли одержав такий важний пост шефа розвідки львівської області. Він мусить грати «тіп топ». І він усміхається до своєї власної думки. Його полонять пляни, що він їх укладає. Він вже бачить їх ви-

конаними. Він організує чудову сітку розвідників. Він плянує, плянує, а на його лице випливають рум'янці гарячки. Бідна Марі, маленька моя! Ти знову будеш сама. А маленька Марі, його дружина і мати його сінка, далеко тепер думками. Вона також гарячиться. Вона бігає в уяві то до матері на село, то до брата в тюрмі. Цей брат Марі не дає Іванові спокою. Що за тим криється? Дотепер минуло два місяці і жадні способи не помагали, жадні інтервенції — і гроші також. Що в цьому криється? Що? Іван мусить це розв'язати. Він пустить усю машину в рух.

— А ви тут обоє сидите, як за нареченських часів. Близько-близенько. Тільки чомусь мовчите, наче б уже з 20 років по шлюбі.

— А, — скрикнула Марі, — як Ви тут дісталися, пане Микола? Ви ходите, як дух.

— Як Ти тут дістався, що ми не чули? Сідай.

— Дякую, але не маю часу.

— Ого, не маю часу. Знову хочете Івана витягнути з хати?

— Якби він хотів піти...

— О, ні, сьогодні він не піде. І взагалі він нікуди не піде.

(Микола Пустий зглянув на Івана).

— Ви не дивіться так на нього. Це нічого не допоможе. Я вже маю пірвані нерви.

— Микола, сідай, сідай, — запрошував Іван.

— Я на правду не маю часу. Хочу Іванові дещо сказати — і мушу далі бігти.

Микола прикусив нижню губу. Іван зрозумів.

— Ну, як так, то трудно. Ходи до моєї кімнати. Вибач, Марі.

— Цілую руки, добродійко, бігме не гнівайтесь на мене, я не винен. То вона винна.

— Хто вона?

— А, є така одна пані — вона всьому винна.

— Ну, хто ж це такий, говоріть.

— Вона, «ненька» Україна.

— Е, з Вами ніколи не можна поважно говорити. Раз Ви жартуєте, то знову вимушено патетичний.

— Вимушено, чи вимучено?

— Це не міняє справи.

— О, вибачте!

— Доволі, — перебив Микола.

Обидва мужчини зникли в сусідній кімнаті. Іван швидко перебіг очима по обстановці своєї кімнати і чомусь прошепотів; звичайно він говорив голосно і по-декляматорськи, але тепер прошепотів:

— Ну, що Микола?

Микола подивився на ручний годинник. Помовчав майже три секунди й тоді:

— Петро спле.

Іван зблід:

- Брешеш!
- Ні, це перевірено.
- На всі заставки?
- Так.

Прикра мовчанка приліпилася до них обох. Іван здригнувся.

— Значить, це справді так.

— Так.

— Я давно думав про це. Мене непокоїло підсвідоме погане прочуття. Мені було дуже підозріло, що вони не беруть грошей, ні дарунків, а при горілці переривають розмову на цю тему. Значить, він був потрібний до чогось іншого. Це все?

— Ні.

— О, ще щось?

— Так.

— Ага, Марі ані слова. Ти знаєш, як вона любить його.

— Очевидно, про це не мусиш навіть говорити.

— Дякую, що далі?

— Вони сьогодні ідуть на облаву.

— Хто вони?

— Вони: гестапівці і Петро з ними за вожатого.

— Де будуть?

— Горішня Потоцького.

Іванові стиснуло горло. На Потоцького були речі й люди. Вони не сміли попасти в руки Гестапо.

— Все Миколо?

— Все.

— Гаразд. Негайно обсадити об'єкт. Хлоп коло хлопа. Але тільки гранати. Пожди на мене коло костела Єлисавети. За 10 хвилин приходжу.

Микола вийшов. Іван до жінки:

— Марі...

— Так, я знаю, Ти хочеш іти. Іди. Я вже не маю сили Тебе задержати.

— Але ж Марі!

— Чи я Тобі щось кажу? Іди, ну, іди...

— Я за годину вернуся...

І за годину.

— Ну, хоч раз ти додержав слова. Точно до секунди.

— Бо й вони були точні.

— Хто вони?

— Це не важно.

— Чому ти такий блідий і що з Тобою? Що сталося? Ти чув що стрілянину? Так, наче б десь коло двірця... Сядь, ти виглядаєш так, якби смерть віч-на-віч бачив.

— Марі маленька, може й бачив... (павза) Марі...

- Що?
- Будь мужня.
- Петро?
- Не живе.
- ? ?...
- Тиф.

По хвилині:

- Не треба, Марі, не плач.
  - Я не плачу.
  - В останній хвилині, так кажуть, згадував Тебе і маму, просив вибачити йому. Але Ти знаєш, смерть не вибачає нікому. Це дав Тобі. Свій шкаплір. Ну, не треба, Марі, не плач.
  - Я не плачу. Бачиш, а ти не віриш у сни.
  - Тепер вірю.
  - Він віддав життя за Україну, мій хлопчик малий...
  - Угм...
-

З ДОКУМЕНТІВ БОРОТЬБИ

ІНСТРУКЦІЯ ДЛЯ КОМАНДИРА РЕЙДУЮЧИХ ВІДДІЛІВ

З числа багатьох героїчних подвигів УПА, вибиваються на одно з перших місць кількакратні пропагандивні рейди відділів УПА на Словаччину. Ці рейди, з одного боку, заскочили і збентежили большевиків, а з другого — розворушили світову опінію, актуалізуючи знову українську проблему на міжнародньому форумі. Рейди розворушили теж зокрема словацьке населення, яке віднеслося до українських повстанців дуже прихильно і через найактивніших споміж себе включилося активно в революційну боротьбу проти спільного ворога. Нижче передруковуємо інструкцію для командира рейдуючих відділів, яка дає змогу глянути поза лаштунки цілої акції. Мову і стиль залищаємо невиправленими.

Друже М.!

Як Вам відомо з наказу командира Р., Ви обнімаєте командування над рейдуючими відділами. Тим самим перебираєте на себе відповідальність за все, що буде роблене відділами підчас рейду. На підставі дотеперішньої опінії про Вашу особу, суджу, що Ви як слід вив'яжетеся в тому ділі. Поза все, що подане в «Коротких вказівках». Подаю ще деякі уваги:

1. Простудіюйте докладно «Короткі вказівки», згідно з якими належить вести нашу роботу підчас рейду.

2. Зробіть відразу з командирами і політвиховниками свого відділу (ті вд., що прибули до Вас, я сам відправляв) і подайте їм докладні інструкції, що і як робити мають підчас рейду, а чого робити їм не вільно, та зарядіть підготовку (направа обуви, одягу, запас харчів, муніції, куверт, тиру або фарби до малювання клічів, розділіть поміж вд. усі пропагандивні матеріяли і «посвідки» та «повідомлення»).

3. Командири і політ. виховники Вашого відділу перероблять, а радше повторять зі стрільцями «Короткі вказівки», і ці, що подаю (дотичні стрільців), але говорити так, щоб стрільці не зорієнтувались, що рейд відбудеться зараз.

4. По прибутті вд. В. і Б. зберіть тоді командирів усіх відділів і опрацюйте разом з ними оперативний план рейду, прига-

дайте в скороченні усі засадничі справи, зв'язані з рейдом, умовте ключки, боеві знаки і т. д.

5. По короткому відпочинку прибувщих вд. зараз же вирушайте. В останній годині перед відходом (не скоріше) промовте до стрільців, представте їм завдання, які мають виконати для визвольної справи нашої батьківщини. Одночасно подайте усім до відома, що коли б хтось зі стрільців чи командирів зробив якийсь нетакт (в бою, поведінці, розмові, у відношенні до тамошнього населення і т. д.), то буде найстрогіше покараний. Я: що відділи будуть окремо, тоді хай це зроблять їх командири.

6. Напередодні вимаршу, а головню в останньому дні, посвети докладну розвідку, щоб устійнити, де і які сили є на кордоні (польські і словецькі) та вибрати відповідні місця переходу. Все робити дуже конспіративно. День вимаршу і місця переходу держіть у суворій таємниці. Крім сотенних, ніхто більше цього не повинен знати. Всім іншим говоріть, щоб одурити цікавих і уникнути провокаторів, що підемо правдоподібно за три тижні, як добре потепліє.

7. Сотні переходять кордон окремо — кожна в іншому місці. Кордон переходити з найбільшими мірами обережності і якнайбільш неспостережно. Якщо б котрийсь вд. мав сутичку на кордоні, або зараз по переході кордону таке сталося, то командир дотичного вд. зобов'язаний негайно повідомити про це Вас і другі вд. — сусідів.

8. Якщо вдасться перейти кордон незамітно і без сутички, тоді вд. перебудуть конспіративно через день в лісі. Ви і командири вд. зорієнтуєтесь в ситуації, підвечір вишлете розвітку і тоді — до роботи на повну пару. Якщо б це Вам вдалося, тоді були б Ви у кращому положенні, бо військо відпочило б, виринуло б несподівано і мали б цілу ніч перед собою. Коли не вдасться перейти кордону незамітно, тоді вд. відійдуть подальше від кордону (але не вимучувати стрілецтва), зайдуть в села і приступлять до акції. Одна частина відпочиває, а друга йде в народ (меткіші, більш вироблені). В одному і другому випадку по першій появі серед населення належить розгорнути роз'яснювальну акцію, щоби знєвтралізувати чесько-словацькі війська, коли большевики захочуть їх кинути проти нас. В тій цілі треба зараз по появі зібрати відомості про місця постою чесько-словацьких військ, поліцій, їх силу, відношення до большевиків, наставлення командирів, та вислати негайно «повідомлення» і листівки. Найкраще посилати післанцями, в додатку переказати через них, в яких цілях приходимо, та завізвати вояків, щоб не далися спровокувати большевикам і не пробували виступати проти нас. «Повідомлення» пакувати в коверту і скеровувати до старшин протибольшевицького наставлення. Посилати одночасно «повідомлення» і літературу до урядників, поліцій, інтелігентів, головню св'ященникам. Посилати словаків з усними повідом-

леннями до важніших особистостей. При тому усім в'яснювати, що самі чехи і словаки повинні повідомити і переконати своїх братів у війську і поліції, що вони не сміють виступати проти українських повстанців — воїнів протибольшевицького фронту, і не сміють виконати наказу НКВД, яке буде намагатися виправити їх на братовбивчу війну проти тих, які борються за волю народів і людини. Довести до того, щоб самі чехи і словаки вкинулись у своє середовище і на кожному кроці в'яснювали своїм братам, що виступали проти українських повстанців є не тільки шкідливим для самих чехів і словаків, бо це нанесе їм великі жертви, але й буде злочином з їх сторони супроти великої і святої справи визволення народів зпід большевицького ярма.

Заходити до багатьох хат, бачитися і говорити з багатьма людьми, в'яснити їм ціль нашого приходу, ціль боротьби і т. д. — це робота, яку треба зробити в перших годинах по приході. Ціла перша акція повинна бути направлена на те, щоб, як сказано вище, неутралізувати чесько-словацьке військо в час виступу більшовиків проти нас. Тут, очевидно, річ не в страху перед чехо-словаками, а в незручності з практичних і політичних мотивів — з ними битися. Тому треба доложити усіх зусиль, щоб з першим світанком блискавично розійшлась вістка по всій Чехословаччині не тільки про те, що ми перейшли, але і то перш за все — хто ми, за що боремось, як поводитимось з населенням, як відносимось до війська і всіх чехів та словаків (тільки прихильно), що говоримо, як вбрані, як озброєні і т. д. А щоби опінія в перших днях і годинах не формувалась большевицькою пропагандою в неправдивому світлі, то ми мусимо сказати про себе правду вже від перших хвилин. Знаємо, що в центральній і західній Чехословаччині більшовики будуть говорити про нас, що ми б'ємо, мордуємо і грабуємо населення, як це большевики вміють, тому треба поставити документи і свідків, що з місяця будуть заперечувати цю большевицьку брехню. Наша поява мусить викликати в цілій Чехословаччині не страх, а одушевлення, симпатії до нас. Посилати чехів і словаків інтелігентів, протибольшевицько наставлених, до всіх більших міст ЧСР, хай проголошують всюди і всім правду про нас, активізувати всі протибольшевицько наставлені елементи і їхніми руками розгорнути масову протибольшевицьку пропагандивну акцію в країні, перетворити це все в широку маніфестацію проти большевицького поневолення народів. При добрій рухливості з нашої сторони і енергійній акції це нам з повністю вдасться досягнути, бо там протибольшевицькі настрої зростають, треба тільки дати їм плятформу, активізувати, дихнути революційним духом, додати відвагу. А ці моменти наша поява якраз приносить і посилює їх. Ще раз пригадую не легковажити першій акції (також і пізніше)! Пам'ятати, що перші вістки і їх зміст мають засадниче значіння для публичної опінії і впливають пізніше на їх

публичний тон. Перші відомості про ту чи іншу сенсаційну справу людина приймає з найбільшим зацікавленням в піднесеному темпераменті, бігає і розносить її усім сусідам і знайомим, додає від себе, дуже барвисто інтерпретує, перебільшує і т. д. Тому ми не сміємо поскупити матеріялами для тих пропагандистів, які робитимуть нам добру рекламу.

9. Позатим вести широку політично-пропагандивну акцію. Не повинно бути такого стану, щоби ви ходили від села в село, мовчали і тільки прохарчовувалися, а всяка большевицька твар капіталізувала наш прихід, обкидаючи нас болотом і малюючи найчорнішими красками, наставляючи публичну опінію проти нас. Розгорнути широку лозунгову акцію. Зараз по переході на першім постой, вдатися до якогось священика, або учителя і попросити, щоби переложив кличі (уміщені на прикляці «вказівок», пілости йому не показувати) на словацьку і чеську мову. Найперше на словацьку, бо це Свочачина, а пересічний словак чеської мови не розуміє. Кличі малювати тиром на стінах будинків, взагалі на ясному тлі, а коли б неможна було дістати тирю, чи чорної фарби, тоді малювати вапном на чорному тлі (паркани, темні стіни будівель і т. д.) в різних місцях. Найчастіше малювати на урядових будинках і там, де з засади більше скупчення людей (кооператива, читальня, молочарня, гром. уряд, вітрини для оголошень). До товариства попросити словаків і чехів, щоби самі поширювали ці кличі поміж своїм населенням (як також наші видання). Підшукати спритних молодців і заохотити їх, щоби поїхали і вималювали ці кличі на вулицях Праги, Братислави і в інших містах ЧССР. Сказати їм, що така кампанія буде мати дуже великий вплив на позитивний для них вислід виборів. Кличі мусять говорити до тамошнього населення про нас і нашу боротьбу, про большевицьку тиранію всюди, куди тільки пройшла нога повстанця, а навіть пізніше по наших відході. Тому не вільно занедбувати цієї справи.

10. Листівки «Чехи!» «Словаки!» «Вояки!» звернути головно до війська, але також передавати населенню, перечитувати на мітингах (попросити якогось оратора — з огляду на незнання мови, щоби відчитав). «Отвертий лист» давати населенню і організовувати публичні відчити. В кожній оселі крім того, що роздається населенню, приклеїти одну листівку і «лист» в такому місці, щоби читало якнайбільше людей. Тому, що згадані видання надруковані на дві сторони, треба приклеїти на одну сторону. В такому разі на одну наліпку зужиткується дві листівки і два «листи». В одному населеному пункті зробити тільки одну наліпку (у великих оселях можна дві). Це подиктоване потребою поширити посідані матеріяли в якнайбільшій кількості осель, а за посередництвом словаків — поліції ЧСР. «Деклярацію» поширювати головно серед інтелігенції. Попросити їх, щоби подали адреси різних впливових громадян у Празі, Братиславі, Мо-

равській Остраві, Брні, Пільзні, Кошицях і інших містах, вислати до них поштою наші видання, а також попросити тих, яких відвідуємо, щоб вони передали знатнішим особам чеського і словацького походження. Ніколи не звужуватися тільки до одного методу поширювання наших матеріалів, треба стосувати різні форми, не шкодить навіть, коли до адресата не дійде, все одно хтось буде читати, хочби навіть на поліції чи цензор на пошті. При тому додержуватись раціональності розповсюдження матеріалів, не вільно викидати все в кілька осель. Кожний примірник мусить бути належно використаний. Пам'ятати, що в цей спосіб ми капіталізуємо кров упавших друзів і цю героїчну боротьбу цілого нашого народу. В одну оселю не давати більше, як 10 листівок, 5 «отвертих листів» і 2—3 «Деклярації» та інше. При вручуванні наших видань належить громадянинові пригадати, що його обов'язок є по прочитанню передати друзим (з хати до хати, з рук до рук).

1. Мітінги також переводити в кожній оселі, але до виголошення промов допускати тільки добрих ораторів. Краще зробити менше, але добрих, чим багато, а невдалих. Мітінги робити в передвечірнім і вечірніх годинах, якщо це не суперечить з нашим побутом в даній оселі. (тоді найкращий ефект). Не вільно зганяти людей на мітінги пізною ніччю, бо це б мало характер репресій. Хто не хоче йти — не силувати. Засадничі проблеми, виложені в промові, треба переложити на словацьку мову, попросити до цього словака-інтелігента, такого, що знає нашу і свою мови. Однак тому, що немає відповідної кількості промовців, частіше треба стосувати на мітінгах розповідну форму говорення, менше декларативних промов, т. зн. не виголошувати професорським тоном високовчених промов, а оповідати простими реченнями про все те, що большевики виправляють в Україні, польсько-большевицькі звірства на українських землях за лінією Керзона. Для прикладу давати конкретні факти і циферні дані (покористуватися останнім числом «Інформатора», зробити собі виписки важніших фактів), подавати факти і розміри нашої боротьби говорити про назрівання в ССРСР визвольної революції серед усіх поневолених народів та закінчити заклик до них, щоб розгортали боротьбу проти большевицьких гнобителів, бо інакше і їм большевики зготують незабаром такий «рай». Між іншим, треба згадати також про большевицький спосіб проведення виборів, а наприкінці додати: щоб зрозуміти цю таємницю, чому то на наставлених большевиками кандидатів падає при кожних виборах 98,9% голосів виборців, треба бути громадянином ССРСР, пізнати усі большевицькі шахрайства, а передусім пізнати на власній шкурі, що то значить терор НКВД. Перестерігати, щоб знали, яке становище, зайняти у виборах, що наближаються.

12. Поведінка стрільців мусить бути якнайбільш прикладна.

Входячи до хати, належить завсіди стукати в двері. Увійшовши до мешкання, стрілець стає на струнко і здоровить господарів («добрий день» чи інакше, залежить від пори дня). При відході з хати також таким способом пращає господарів. Квартируючи в хатах, стрільці мусять держати у взірцевій чистоті кімнату і себе. Між населення (по харчі, з листівками, до малювання кличів, до усних розмов і т. д.) висилати проворних і метких, краще вироблених стрільців. Менше проворних ангажувати натовість до військової служби. Командири і політвиховники, як люди найбільш вироблені і інтелігентні, повинні найбільше уділятися в пропагандивній роботі, а головню роботі серед інтелігенції. К—ри мусять уважати на кожному кроці, щоб стрілець не «впоров якої ерунди», або щоб компромітуючо не повів себе. Винних карати, але ніколи не на очах тамошнього населення. В кожному стрільцеві населення повинно бачити воїна, інтелігентну людину і фанатика визвольної української справи. Кожен стрілець має говорити з такою переконливістю, жаром і вірою про правоту нашої справи і вірою в нашу перемогу, щоби слухачеві аж мороз пішов поза шкуру, і щоб бачив у нашому стрільцеві озброєного апостола нашої ідеї, який готовий кожної хвилини до найжорстокішого бою за ці правди, які голосить, в ім'я тої ідеї готовий піти на ешафот.

13. Діяльність обняти якнайбільший терен. В села з українським населенням заходить рідше, бо нам більше потрібна робота серед чехів і словаків. Ніколи в тому самому селі не ночувати, де відділ перебував вдень і не задержуватися на день там, де відділ перебував ніч. Ворог буде старатися вистудіювати нашу тактику, щоб негайно вскочити на нас, спричинити паніку і тим компромітувати нас. Тому належить бути дуже обережним, зміняти тактику поведінки, а коли б вже дійшло до бою, то битись героїчно. Пам'ятати, що бій з більшовиками на цьому терені — це бій на міжнародньому форумі, отже не сміємо осоромити славного імени українського повстанця. При квартируванні в селі не випускати з села комуністів. Вияснити їм, що ми їм не віримо, бо вони на службі нашого ворога, ворога усіх волелюбних народів світа, на службі в московських большевиків. Зложити їм співчуття з того приводу, що вони впали жертвою большевицької забріханої політики і пропаганди і пішли на службу катові Сталінові проти свого народу. Сказати їм, що на Україні всякого комуніста вбивають жінки й діти, коли покаже носа в село, що нарід комуністів ненавидить, як зрадливих псів; хай покине комуністів — гробокопательів людської свободи, або хай чекає нашої кари, яка безумовно прийде.

14. В бої з засади (як сказано у «вказівках») не встрявати, але коли б наскочили большевики, тоді старатися через цивільних осіб окликами, білими хоругвами, письмом і іншими способами наклонити чехів і словаків, щоб не слухали большевиків і

не йшли проти нас, бо дійде до зайвого проливу крові, та матимуть непотрібні жертви, що ми взагалі проти них не маємо ніяких ворожих намірів і вважаємо їх як таких, що також незабаром стануть до бою з більшовиками за незалежність свого народу і т. д. Коли б ці засоби не помогли, а відділам грозили втрати в людях, тоді стати на становищі, що маєте проти себе ворога, тобто більшовиків і чесько-словацьких комуністів (бо до інших промовили б наші аргументи), тоді дати слово нашій зброї — вдарити сильно, відв'язатись і зникнути. Але не вільно цього зробити без попередніх заходів роз'єднати чехів і словаків з большевиками. Коли б дійшло до такого випадку, то по його заіснуванні, треба вияснити населенню, що mimo наших попереджень, mimo найприхильнішого наставлення до чехів і словаків, знайшлися такі між їхнім народом облудні продажні сини, що піднесли на наказ ворога зброю проти українських повстанців-борців за найшляхетніші людські ідеали.

Заберіть з собою кілька коней. Коні зараз по переході треба продати і цими грошми платити за харчі (з усього представляти точний рахунок), — головню за м'ясо і хліб, бо там того немає подостатком. Може вдасться, то купіть більшу кількість консерв (там УНРРА обильно доставляє). Решту харчів брати від населення, а на пожертвуване виставляти посвідки (одержуйте). Коли б село зложило разом, можна виготовити збірну для всіх. Якщо б хтось з чехів чи словаків хотів пожертвувати гроші, ліки, папір, муніцію, — очевидно, прийняти, чемно подякувати, виставити посвідку і вияснити, що це його цеголка на будову храму волі, свободи, братерства і добробуту слав'янських народів. Можна і треба делікатно натякувати, але щоб не виглядало на жебранину, якщо б стрінулися з військовими, у приятному тоні, а то навіть запропонувати їм, чи не могли б дати або продати нам муніції та інших боевих припасів. Позатим взяти з собою трохи грошей і таки купити ліків і паперу.

16. Кожний к—дир, політвиховник, а також стрільці зобов'язані записувати усі спостереження підчас рейду: бої, пригоди, стрічі й розмови з населенням, перша наша поява і вражіння населення, як приймали наше слово, листівки, який відгук і т. ін.

17. Час побуту відділів на тамошньому терені неозначений. Якщо будуть сприятливі умови, то будьте з десять днів. Довго також, недобре, бо збуденіємо, мусимо появитися, як метеор, і, зробивши своє, зникнути. Хай нас цікаво чекають другий раз.

Отже ведіть, друже М., підпорядковані Вам відділи і поставте справу так, щоб заговорила про нас (очевидно, в позитивному світлі) не тільки ціла Чехословаччина, але й Європа. Ведете показати світові тих, які трясуть основами цілого ССРСР, які вкрили наші визвольні прапори і ім'я нашої батьківщини невмирущою славою. Виконуйте гідно і з честю це завдання.

Впишете тим ще одну славу сторінку в історію славних чинів УПА, в історію наших визвольних змагань.

Бажаю Вам, друже М., і усім повстанцям, яких ведете, боєвих успіхів і вояцького щастя.

Хай Всевишній благословить Вас і Ваше діло. **Н. Н.**

Про основну і дбайливу підготовку рейдів на Словаччину свідчить хочби «короткі вказівки» для їх учасників, пронизані свідомістю великої ваги і відповідальності завдання, особливо підкресленою в цих словах: «Пам'ятайте тоді, що на нас дивиться уся Словаччина і Чехія, а їхніми очима ціла широка світова опінія. Пам'ятати, що тут в боях на чужій землі репрезентуємо цілу УПА, усі криваві визвольні змагання українського народу. Тут на нас дивиться і нас оцінює широкий світ. Тут своєю боєвою поставою маємо нагоду скапіталізувати для нашої визвольної боротьби усі дотеперішні жертви».

Ось ці «Короткі вказівки»:

КОРОТКІ ВКАЗІВКИ ДЛЯ ТИХ, ЩО ЙДУТЬ В РЕЙД НА СЛОВАЧЧИНУ

Відділи вирядити (убрання, взуття, зброя) по можності як найбільш репрезентативно. Подати вичерпні пояснення воякам і командирам відносно політично-пропагандивної і боєвої тактики підчас рейду.

Ціль рейду: задемонструвати нашу збройну боротьбу проти большевицького гнобительського імперіялізму, розпропагувати нашу політичну постановку, кличі, ідею, факти гноблення большевиками усіх народів, зміст, факти і розміри боротьби українського і других народів і т. д.

Поведінка стрільців і командирів: супроти самих себе — товариська, але військово-дисциплінарна. Супроти тамошнього населення — культурна, ввічлива, бадьора, весела, — як пристало на синів культурного і лицарського 45-ти мільйонного українського народу та воїнів вкритої славою революційно УПА. Харчі в більшості купувати. В конечності — звертатися до тамошніх голів громад, щоб вони зібрали харчі для відділу, або дозволили самим зібрати. При цьому (при збірці) належить в'яснити цілі нашої боротьби. Коли стрільці збиратимуть самі, то не сміють жебрати, ані силою реквірувати. В'яснити населенню усе так, щоб воно само охоче жертвувало. При цій нагоді вести в кожній хаті нашу пропаганду. За жертвування чемно подякувати. Невільно брати алкоголевих нап'итків, а пити — тим більше. Коли б навіть угощували горілкою, заявити, що українські повстанці алкоголю не вживають.

Боєва тактика: коли ми увійдемо на територію чужої держави, то її власті, не знаючи, в чому річ, будуть старатися нас поборювати і усунути. Щоб спаралізувати і знеутралізувати

виступ проти нас зі сторони тамошніх властей, належить з місця розгорнути масову роз'яснювальну акцію (листівки, кореспонденція, мітинги, індивідуальні розмови і т. д.) під кличем: приходимо до Вас не як ворог, а як гості і приятелі в таких і таких цілях.

Не вільно під ніякою умовою нападати на міліції, військо, магазини і т. д. не тільки там, де є чехи і словаки, але і большевики. Не вільно ліквідувати ніяких «типів». Навіть большевицьких емісарів не ліквідувати, бо також можемо зробити несправедливий вимір кари (ці люди можуть тішитися симпатією місцевого населення і не всі, як знаємо, щиро служать Сталінові).

По переході кордону розчленуватися на малі рухливі відділи, щоб одночасно обняти діяльністю більший терен. Це подиктоване потребою: бути всюди, говорити, роз'яснювати і дурити ворога щодо численности рейдуєчого відділу. Примінити тактику рухливості: виринати і зникати. Не задержуватися довше на постоях в одній місцевості (хіба стільки, скільки конечно потрібно до відпочинку), щоб не об'їдати населення, більше зроби в інших місцевостях і дезорієнтувати ворога.

Зачіпних боїв абсолютно не вести. Коли на нас нападуть, тоді боронитися, маневрувати, прориватися, чи відв'язуватися й зникати. Коли наступатимуть чехи та словаки, тоді насамперед (якщо це можливе і не грозить відділові) старатися післанцем, окликами, білою хоругвою, чи іншим способом дати їм до зрозуміння і вияснити, що ми маємо супроти них зовсім приятельські наміри. Коли наступатимуть большевики, — бити силою всієї зброї і скоро відв'язуватися та зникати. Коли б наступали разом, тоді до чехів і словаків, зайняти становище, як сказано вище, — роз'єднати з большевиками. Засадничо збройних сутичок уникати: маневрувати і відв'язуватися, — але ніколи панічно не втікати.

В сутичках, коли не вдасться уникнути маневрування, битись героїчно, завзято. Пам'ятати тоді, що на нас дивиться ціла Словаччина і Чехія, а їхніми очима широка світова опінія. Пам'ятати, що тут в боях на чужій землі репрезентуємо всю УПА, усі криваві визвольні змагання українського народу. Тут на нас дивиться і нас оцінює широкий світ. Тут своєю боевою поставою маємо нагоду скапіталізувати для нашої визвольної боротьби усі дотеперішні жертви. Отже: дійде до бою — мусимо вийти з нього з честю і славою, хоч би це коштувало нам найбільших жертв.

Політична пропаганда: масово кольпортувати наші листівки і літературу взагалі. Розгорнути масову кореспонденцію до впливових інтелігентів, поліційних станиць, адміністрації її. Листи висилати поштою (навіть до Праги, Братіслави і інших більших міст). Залучувати наші листівки і видання з коротенькою

допискою, в яких цілях ми сюди прибули і хто висилає це письмо — значить Українські Повстанці. Також висилати листи післанцями в поблизькому середовищі. Від словацького населення взяти (попросити і пояснити в яких цілях) адреси впливових урядових і приватних осіб, щоб вислати до них поштою наші посилки. Одночасно подавати листи «через чемність» через одних словаків до других, їхніх знайомих, — туди, куди пошта не сприяє.

В селах, через які переходимо, малювати тиром і фарбою (або на папері) на парканах, вітринах і т. д. наші кличі. Для малювання написів-кличів посилати нічню спеціальні ланки стрільців з місцевими провідниками (уважати на провокацію).

Крім цього робити по селах мітинги, гутірки, товариські розмови, співати наші революційні пісні по всіх селах і хатах, де тільки перебуватимемо. Коли ж стрілець зобов'язаний вести пропаганду, а якщо не може, зогляду на слабе вироблення, вести розмови на політичні теми, тоді повинен розповідати про свої боеві пригоди і про життя УПА. Заходить до інтелігентів і роз'яснювати: чому ми проти большевизму — а за що боремося, нашу пропаганду, відношення до других народів і держав (прихильне), що ми за правдивою демократією, гуманністю та всіми іншими шляхотними людськими ідеалами, а проти шовінізму, імперіялізму, диктатури, диспотизму, тиранії і т. п. Переповіда-ти факти боротьби українського народу, наслідки большевицької неволі, її форми та зміст, і форми большевицького гноблення народів взагалі. Бити головно по сталінізмі і його антинародній і антидемократичній системі, але не виступати і не утотожнювати цього всього з російським народом. Підчеркнути, що власне хочемо співпрацювати і мирно жити з російським народом, тільки треба усунути большевизм і т. д. Не порушувати справ Закарпаття. Коли самі про це запитують, — відповісти: ми боремося за здобуття Української Самостійної Соборної Держави, а територіальні спори наш уряд поладнає зі сусідами полюбовною дорогою, якщо б навіть певна частина українців перебувала в кордонах ЧСР, то це нічого неприємного, бо мали б вони рівні права і свободу всестороннього розвитку і т. д. (подавати факти взаємного приятельського відношення між нашими народами) Пам'ятати, що чехи і словаки ненавидять мадярів, але до цих протимадярських розмов не треба мішатися, — сказати, що мадярів вже доля покарала за їх гріхи і що вони також повинні змагати до визволення з-під большевицького ярма, але різко підчеркати, що ми проти мадярського загарбництва і проти їх ролі германського сателіта. Не проповідувати пімсти. Висказувати, що ми наскрізь позитивно ставимося до польського народу, тільки з польської сторони є така поведінка (вчислити факти польського терору проти нашого населення), але відносини наладнуються. Не вільно проповідувати шовінізму, а бути

носіями якнайбільш гуманно-демократичних ідей. Ми йдемо в боротьбі поруч з іншими народами. Доказувати, що єдиною тривалою основою і реальною гарантією безпеки, незалежності і свободи чехів та словаків і інших народів слов'янських перед загрозою німецького, чи будьякого іншого імперіялізму — є не невільничий, вдержуваний терором ССРСР, але союз вільних, самостійних держав усіх слов'янських і східньо-європейських народів та кавказько-азійських. Такий союз самостійних держав, опертий на добровільності, приязні і дружбі, на політичній, мілітарній і господарській співпраці, а не на невільничих оковах, як ССРСР, — буде найкращою підставою реальної оборонної системи слов'янських та всіх інших волелюбних народів східньої Європи перед загарбництвом імперіялістичних хижаків. ССРСР побудований на насиллі і поневоленні, не дає нашим народам оборони перед германським імперіялізмом, але сам несе жорстоку імперіялістичну неволю і гніт. Остання війна проти гітлерівської Німеччини була з одної сторони оборонною боротьбою всіх слов'ян і других народів перед смертельною загрозою людожерного німецького імперіялізму, — а з другої сторони, — була конкурентною боротьбою між імперіялізмами Берліна і Москви за те, хто з них має панувати над нашими народами. Пам'ятати, що чехи і словаки бачать в Росії єдину охорону і оборону перед германським наступом. Тому треба цього фальшивого «оборонця» розвінчати та заступити чим іншим (союз самостійних слов'янських держав). Наша пропаганда мусить бути побудована на правді, відповідати нашій генеральній політичній лінії і дихнути на них запліснелих комунізмом і русофільством людей здоровим революційним, але демократичним духом. Якщо були б заграничні кореспонденти (треба розвідати), то обов'язково подати до них наші видання (так, щоб напевно одержали), або як можливо стрінутися особисто і передати наше живе та друковане слово. При всіх розмовах зазначувати і документувати наше протигітлерівське і протифашистівське становище (подати факти протинімецької боротьби нашого народу і УПА і т. д.). Роз'яснити, який вклад дала Україна в розгром гітлеризму та які понесла з цього приводу жертви. В розмовах з населенням про нашу боротьбу в'яснювати, що ми не боїмося мілітарної могутності Червоної Армії, бо в тій армії є багато наших братів і синів союзних поневолених народів. Вони підуть разом з нами у майбутній рішальній розправі. Говорити багато про наші бойові успіхи і про факти переходу на наш бік бійців і старшин ЧА, їхнє сприяння нашим ідеям. Виказувати з яскравою переконливістю та полум'яною вірою, що ідея загальної людської свободи, за яку ми боремося, мусить перемогти. В рейд взяти відповідну кількість пропагандистів добрих, головню таких, що знають чеську, словацьку та інші мови.

З ПРЕСИ

ХАЙ БУДЕ ОСТОРОГОЮ

Щоденник «Життя в Таборі», Риміні — Італія, з дня 22. X. 1946 містить, як допис з читацьких кругів, наступну статтю В. Вашковича п. з. «Хай буде осторогою».

Найновіший випадок, що трапився в таборі, в наслідок чого один з наших товаришів втратив молоде життя, насторожив і обурих до глибини душі всіх таборовиків.

Безперечно, кожний з нас уже зайвий раз застановляється над тим, чому ми і далі сидимо; кожний з нас пояснює собі це на різні можливі й неможливі способи, а тимчасом минають місяці, наповнюються нашою молоддю лічниці, тратять розум, сумують за родинами наші старші товариші, все менше вільного місця на цвинтарі в Червії. Ще рік тому, спалені сонцем і загартовані довгими та нерівними боями, наші таборовики вірили, що незабаром почнеться нова хуртовина, що нові наші «союзники» переконалися, що ми маємо твердий хребет, втягнуть нас в армію і ми вернемося до нашої батьківщини та візьмемо активну участь у її відбудові.

Коли стало ясним, що про військо немає й мови, ми почали звертати наші думки в іншому напрямку, в напрямку цивільного життя.

Старші поволі збирали цивільні речі, мовляв годі буде купити, а ремісники старалися придбати собі приладдя, бо наш брат таки дуже любить бути самостійним.

Однак і тим разом усі надії на швидке звільнення не справдилися. Про звільнення ніхто вже й не говорить, навпаки, з кожним днем атмосфера згущується, а про полегші згадується тільки в «палких промовах». При кожній нагоді можна побачити нові звої колючого дроту, що їх підвозять під табір і далі мотують на вже й так непрохідні — засіки. Оборонці гуманности й людської гідности майже кожного тижня вішають воєнних злочинців, переважно за те, що вони переслідували й вбивали безборонних полонених. Ми без застанови стаємо по стороні справедливости і покарали б навіть самі найближчих товаришів, коли б вони мали брудні від такого злочину руки. Та в нас таких

немає. Наш воєк своєю гідністю доказав, як повинні бути шановані лицарські звичаї та міжнародні постанови. Це можуть посвідчити тисячі й тисячі словаків, словінців, хорватів і сербів, які своє життя завдячують тільки нашій воєцькій поставі та зрозумінні для поневолених народів. Чи не пригадуємо собі частих воєнних «штандгеріхтів», які судили тих зверхників українських військових частин, що рішуче відмовилися палити «партизанські» словацькі села? Чи не зводили ми завзятих сутичок з німецькими частинами, які під нашим боком грабували мирне населення? А чи не одержуємо ми ще й досі листів з Словаччини, Словенії, Хорватії? І що пишуть? Як згадують? Чи не бачили там, як ми грішми допомагали словацьким полоненим, щоб вони не потребували пішком іти додому? Чи було це подібне до сьогоднішніх обшуків, що їх робить англійська варта.

Ми хотіли б коротко зупинитися на різниці між німецькими злочинами і останнім випадком. Щоб цю різницю знайти ми мусимо поглянути в глибину причини, сказати б, у корінь лиха.

Німці пропагували свою «надлюдскість», і кожна розсудлива «підлюдина» могла вже заздалегідь знати, що її чекає. В війні німці робили злочини, дуже часто виконуючи накази зверхників. Вони стріляли полонених, у більшості недалеко таборів. Англійці, що втікали, були для німців загрозою, бо дуже часто приєднувалися до французьких, італійських чи інших партизан, і тим самим підсилювали протинімецький фронт. А все ж це не було причиною, щоб убивати полонених і за це німці справедливо тепер відповідають.

Наші теперішні «хлібодавці» у протилежності до німців пропагують ідеї волі, пропагують людяність, а проте вбили полоненого, півтора року по війні, між таборами, з яких він навіть не намагався видістатися; дуже часто стріляють по шатрах, хоч у них відбувається мирна праця. Далі, наш таборовик ніколи не піде у ворожий англійським інтересам табір, бо він свідомий, що тим самим помагав би большевикам. Про це англійці мали нагоду переконатися. Як, отже, маємо розуміти клич «Воля людині», коли вже другий рік сидимо в непевності, яка вичерпує нас гірше смертного присуду? Як маємо назвати вбивство нашого товарища, який, голодний і вичерпаний, пішов дістати шматок хліба? Сьогодні мимохідь пригадуються нам часи 1931-39 рр. Пригадуємо собі як виглядала тодішня наша преса та скільки сторінок присвячувала вона одній потузі, яка тепер лежить на лопатках; як накинулася вона на автора відомої брошури «Німці в Україні», що насвітлювала дійсні цілі германського світу. Та кож знаємо скільки крові пролилося потім. А це все лише тому, що наше молоде покоління не мало змоги пізнати справжнього обличчя німців.

Ми не забули також тих, хто на рукавах носив жовто-сині стяжки, а на них так відомі нам букви ОУН. Ми дозволимо собі

сьогодні запитати, де ділися ті носії названих символів? Ми, українці, щирі з природи і перед кожним відкриваємо своє серце, а вже обов'язково в кожному чужинцеві бачимо свого союзника. Хоч ми були перші в Європі, що посміли без танків і гармат виповісти німцям війну, то все ж перші місяці непевности взяли в нас багато, багато найактивніших одиниць.

В першу чергу в цьому завинили політики й преса, які не відкрили в час назріваючої загрози, навпаки, перші заглушили несмілі ще голоси остороги. Про причини цього годі тепер видавати осуд, але пригляньмося, як виглядає справа сьогодні, щоб знову не робити помилок.

Коли переглядаємо наші таборові часописи, бачимо в них скупенькі статті загально-громадського чи історичного характеру, а далі цілі передовиці «передвоєнних сенсацій», потім додатки кримінальних романів, а ще далі різні спогади, як: «Доброволець», «Один місяць фронту» і інші.

Коли мова про перші з черги статті, бажаним було б, щоб вони появлялися якнайчастіше та в якнайбільшому об'ємі; не шкодило б, щоб передовиці кидали безсторонне світло на повсякденні міжнародні події та щоб не проповідували на кожному кроці війни, бо ще трохи — і не буде що писати, або в написане ніхто не схоче вірити. Правда, це подобається вулиці, але не принесе ніякої користі. Кожний бачить перед носом війну, а тим самим не визнає потреби вчитися ремесла, працювати, бо «і так буде війна, а вдома я маю й без науки з чого жити».

Прочитавши спомини, читачеві робиться прикро й мимохідь виринає питання: чи дійсно ми були такою страшною «жертвою долі», чи дійсно кожного з нас зловили в кукурузді? Чи дійсно кожний аж трясся, або про ніщо не пам'ятав, лише про 2 кг. смальцю, як ось автор «одного місяця на фронті»? Коли так, то мусимо співчувати стрільцям, як ті, що хоч менше боялися, то все ж таки були жертвою такого зверхника. Врешті співчуваємо і авторіві спомину, що бідний так намучився і набоявся, ще й вражі німці, мабуть, не нагородили. Дійсно, мусимо пригадуватись, чи справді ми були такою жертвою. Якщо так, то пощо згадувати про героїв, що впали на фронті проти большевизму? Краще проголосити себе жертвами німецької ловлі. Ми не стараємося твердити, що в деяких випадках цього не було, та воно й так нам нічого не допоможе.

Причини цього писання треба шукати де інде. А саме, автор уже дуже багато писав і став, так сказати б, популярним, тому то може написати щось «веселе», не застановившись, що це читатимуть тисячі таборовиків, читатимуть у Німеччині, за океаном й винесуть про нас поняття не як про майбутніх вояків, а збиранину, з якою ніхто і ніколи не числився. Можливо, що автори стараються пляново злегковажити наші останні збройні змагання й тим самим умити від усього руки, мовляв, мене спій-

мали, примусили і, хоч я боявся й не хотів, вислали на фронт, і я, хоч старий демократ, мусів стріляти. За це, очевидно, нас не покараєте...

Але за що тут карати? Ми не зробили ніяких злочинів. Не каємося й не ховаємося з тим, що чекаємо ще однієї війни, яка розв'яже нашу, як і всіх поневолених народів, справу. Іншого поняття в чужинців про нас ми собі не створимо, бо вони його давно ж мають.

Однак мусимо пам'ятати, що сьогодні всі, як колись, числяться з силою. І чим більше будемо критикувати минуле, тим гірше на цьому вийдемо. Наша преса мусить прицеплювати нам віру у власні сили, а не в допомогу «союзників», бо вони всі були нашими ворогами, все одно, звідки б вони не прийшли. Мусимо оспівувати наші військові подвиги й невдачі, бо тільки це, а не благальний плач, дасть нам силу до нової боротьби. Ось хоча б поляки. Вони не більше виграли від нас, однак не очорнюють себе й не жалують тієї крові, що її пролили. Їхня преса присвячує величезні статті героям Монте Касіно, Варшави. Чи не записали й ми на своє конто так славних, хоч трагічних наших змагань?

Ми мусимо змагати до того, щоб виховувати тверді характери. А це зможемо лише тоді, коли без іронії й зайвих насмівів насвітлимо нашу боротьбу, без уваги на те, чи це подобається іншим чи ні. В майбутньому напевне не заложимо рук і не будемо глядіти бездільно, коли куватиметься доля народів. Хай смерть нашого товариша буде осторогою для всіх, хто вірить у поміч. Хай ця смерть буде знаком, що сила, яка звільнить наш край, лежить у нас самих. Не шукаймо союзників, бо їх немає. Нас може зрозуміти тільки той, хто вже ніс або несе тавро московської неволі. «Союзники», якщо будуть битися, то тільки й виключно за звільнення нових територій, а ми ні трохи не маємо охоти впускати нових «визволителів» на нашу скривавлену землю.

БЕЛЬГІЙСЬКА ПРЕСА ПРО ДІ УПА

«Ле Суар» (14. I. 1947, Брюсселя) повідомляє: «У Рашеві — південно-східня Польща — відділ Української Повстанської Армії виконав наскок на виборчу комісію, однак міліція відбила наскок, при чому загинуло чотирьох напасників».

Цю вістку подає теж «Ле Лібр Бельжик».

«Ле Лібр Бельжик» за 21. I. повідомляє, що в Ліську (східня Лемківщина) українські партизани вбили двох членів польської робітничої партії, а в Боську поранили президента виборчої комісії.

«Вер ль'Авенір», що виходить в Намур, приносить таку нотатку: «В Ліську — південно-східня Польща — тривав 5-годин-

ний бій між польською безпекою і вояками Української Повстанської Армії. Сімох українців в бою вбито, а чотирьох попало в полон».

Брюссельський «Ле Суар» за 18. I. ц. р. подає цю саму вістку з приміткою: «Це був головний інцидент, що його започаткувала польська безпека уочищувальній акції проти тайних банд».

ВИЗВОЛЬНИЙ РУХ В УКРАЇНІ

Ж. Г. Дюмон у своїй статті в бельгійському журналі «Вре» ч. 1. пише: «Фрагмент за фрагментом — правда пробивається через славну залізну заслону, за якою СРСР кує свій невблаганний імперіялізм. Раз — це депеша советської агенції ТАСС, яка доносить нам про «ліквідацію» одної групи українських націоналістів; другий раз це польський варшавський журнал «Жечпосполіта», який пише: «Активність партизанських фашистських банд (?) простягається головно на області на схід від Люблина. Банди з-під знаку УПА стають такі нахабні, що вони атакують навіть військові табори». А деколи пощастить якійсь людині вирватися з червоного пекла і її свідоцтво кидає яскраве світло на завзяті бої українського народу проти його гнобителів. Україна стає центром широкої протисовєтської партизанки! Цей факт може видаватися дивним, коли ми знаємо, що батьківщина Мазепи є переважно країною безлісних рівнин, мало пригожих для організації підпільної армії. Але на північному заході простягаються гарні волинські ліси, а Карпатські гори, хоч не можна їх рівняти до масивів Динарських Альп, все ж таки дають відносно певне схоронище повстанцям. В інших околицях країни відвага повстанців дозволяє покрити недостачі природи.

Правду кажучи, Українська Повстанська Армія — не сьогоднішня. Від січня 1942 вела вона свою боротьбу проти німців і проти росіян одночасно. Зразу це були тільки відокремлені групи. Згодом акція краще зорганізувалася і сконцентрувалася на виразно означених цілях. Створено Головну Визвольну Раду, яка мала адмініструвати більш чи менш розлогі території, де оперувала УПА. Українські повстанці ніколи не одержували ніякої допомоги від англо-саксонців, ані в харчах, ані в матеріялах, скинених з літаків. Отже — вони мусіли здобути виряд і озброєння власними силами, відбираючи від ворогів гармати, кулемети, рушниці, муніцію і вантажні авта, що їх вони потребували. Що ж до прохарчування, то українська людність давала його радо й доволі.

З початком 1943 року на Волині широко закроєна акція унерухомила декілька німецьких армій на час трьох місяців. Вкінці війська райхскомісаря Е. Коха були змушені відтягну-

тися до великих міст, залишаючи село для повстанців. Повстанці негайно використали свої успіхи так, що вони реорганізували сільське господарство та використали для себе малі промислові заводи в Дубні, Луцьку, Рівному і т. д. Відкрито школи і національна поліція забезпечувала лад і порядок. Крім того ударні відділи перевели систематичний саботаж комунікаційних шляхів, що й причинилося значно до сталінградської катастрофи. В перших місяцях осені 1943 український рух спротиву захопив деякі стратегічні важні міста, під час коли в Галичині партизани закріпилися в Карпатах.

Під час німецького відвороту Українській Повстанській Армії пощастило захопити значні скількості військового матеріалу. Це було її щастям, бо росіяни вирішили зараз цілковито знищити українських націоналістів. У противенстві до нацистів, які діяли тільки спорадично, совіти виконували свою понуру репресійну роботу методично. Вночі червоні бійці оточують одно село, входять до хат та дають наказ негайно виїздити. Коли мешканці не хочуть виїздити, тоді починається стрілянина, получена з грабінжжю і насильствами. Все, що лишається в живих, депортується на Сибір. Комуністичний садизм звертається особливо проти духовенства. Сотні священників і інтелігентів стрінула та сама доля, а апостольський адміністратор у Сяноку преосв. Малиновський врятувався тільки втечею. Католицькі церкви віддано до диспозиції московської церкви, тобто НКВД.

Тим часом в лісах і серед багон націоналістична армія не кинула зброї. Навпаки — її військо незвичайно збільшилося, так, що його оцінюють тепер на приблизно 50 тисяч людей. У противенстві до того, що діється у прибалтійських країнах, українські партизани атакують радше НКВД, аніж саму Червону Армію. Врешті багато російських жовнірів, яким остогид комуністичний режим, щораз переходять у лави УПА. Декілька місяців тому відбулися завзяті бої в околиці Модрина, а пізніше розвинулася справжня велика битва в південній Польщі. Советський штаб довідується щодня про те, що знищено якусь дорогу, зірвано міст, спліндровано якийсь магазин, або розбито на голову якийсь місцевий гарнізон. Ледви здушиться революту в одному селі, вона вже лютує декілька кілометрів дальше. Та пригноблююча гра вичерпує армію. Тим часом наслідки подій на Україні знайшли свій відгомін аж у Москві. Це не був випадок, ані чеснота в тому, що зовнішня політика Кремля нагло злагіднилася.

«Чому так важко є розбити українських партизан?» — запитує комуністичний журнал «Радянська Україна». І він відповідає зараз таки: «Націоналісти опираються на ідеології, яку вони черпають із творів проф. М. Грушевського, автора історії України в 8 томах, і проф. О. Єфремова — автора історії укра-

їнської літератури. Якщо ми хочемо винищити українських повстанців, то нам треба за всяку ціну знищити їхню релігію і культуру». («Радянська Україна» — автор статті Я. Галан).

Це безсильне признание вияснює цинічно справжню ціль ССРСР: знищення української національності. Не треба сумніватися, що це тільки зміцнить духа спротиву УПА. Найближчі місяці будуть, здається, вирішальними. Україна заворушилась. Внедовзі вона почне кипіти. І загальний терор і чистки, які переводяться під претекстом неслухняності письменників та поганого ведення колгоспів не вистарчать для того, щоб направити пропаші справи маршала Сталіна».

ЕВРОПЕЙСЬКЕ ПІДПІЛЛЯ

Під таким наголовком опублікував австрійський щоденник «Тіролер Нахріхтен» ч. 23 вступну статтю, у якій м. ін. пишеться теж про повстанську діяльність на українських землях на захід від лінії Керзона. Одначе автор не знає, хто є ці люди, які ведуть цю повстанську діяльність. Він вдоволяється ствердженням: «Партизани з пілпольного руху мають свій головний центр в південній і південно-східній Польщі. Вони розпоряджають автами, артилерією та численними скорострілами...».

Очевидно йдеться тут про дії УПА, але автор називає цих повстанців «рештками армії Власова, що під командою німецьких старшин непокоять словацьку границю! Автор чомусь не завдав собі питання, чого би то німецьким старшинам блукати українськими горами та ще й досі непокоїти словацьку границю?»

ПАРТИЗАНИ В ЛИТВІ

В Литві триває партизанська боротьба з відділами НКВД. Втрати по обох сторонах є великі. Внаслідок повстанських дій совіти масово арештують і заповнюють в'язниці. Депортації в глибину Росії є на порядку дня. Число засланих є дуже велике, а дехто обчислює навіть на кількадесять тисяч. Внаслідок постійного стану «кипіння» на теренах Литви совітські власті перевели масову чистку серед партії, адміністрації а навіть між науковцями. З університету в Ковні усунено декількох професорів, яких обвинувачують у «фальшуванні історичних фактів». Поліція конфіскує радіеві апарати. Одночасно поширено сітку т. зв. «радіовузлів», які надають програмч тільки льокальних радіостанцій.

ТЕРОРИСТИЧНІ АКТИ ПОЛЬСЬКОГО ПІДПІЛЛЯ

«Правда» повідомляє про терористичні акти польського підпілля, яке силкувалося зірвати вибори до польського сойму дня

19 січня ц. р. В селі Піщани, Грубешівського повіту, де був розташований виборчий «участок», група, зложена з чотирьох бандитів, намагалася незаметно підійти до будинку і висадити його в повітря. Громадяни, які пильнували будинку, вдалися в бій з бандитами, арештували їх і відібрали їм два кріси, один кулемет і 12 гранат. Були теж спроби лісних банд напасти на виборчі комісії в повітах Луків, Седльце, Любартів, Красник і т. д. В сутичках вбито декількох бандитів, а декількох схоплено в полон. В низці місцевостей Білостоцького воєводства бандити намагалися розігнати виборців, але громадська охорона відігнала їх. Тільки в двох випадках вдалося бандитам недопустити виборців до виборчих комісій. Це було у виборчих дільницях ч. 75 і 76 в Грубешівському повіті. За неповними даними бандити вбили більш як 20 мирних громадян, та вояків польської армії.

Слід звернути увагу, що совітська преса постійно уникає повідомлень про дії Української Повстанської Армії, або взагалі про діяльність українського визвольного руху. Так нпр., совітська преса промовчала довгий і голосний варшавський процес проти членів ВІН та УПА. Так і в цьому випадку «Правда» говорить про терен, що лежить в засягу діяння українського визвольного руху, але дані факти приписує польському підпіллю. Варшавська преса про це пише інакше. Совітська вважає відповіднішим не робити розголосу українським визвольним діям.

ТАЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ В БОЛГАРІЇ

В Софії відбувається процес тайної організації «Невтральний Старшина», що об'єднувала болгарських старшин з метою усунути правління Вітчизняного Фронту шляхом революції. «Правда» робить закид цій організації, що вона розраховувала зовнішню інтервенцію та на неминучу війну між союзниками.

ПІДПІЛЛЯ В ЮГОСЛАВІЇ

В окружному суді в Скопле (Югославія) почався процес проти керівників і членів нелегальної організації «Національ Шкіптарє», створеної ще в 1945 році. На лаві підсудних засіло 17 чоловік: 16 альбанців і 1 турок. Троє з них — це громадяни Альбанії, інші — Югославії. Організація мала на меті створення «Великої Альбанії» коштом югославської автономної області Косово і Метохія та великої частини народньої республіки Македонія, в тому теж і місто Скопле. Тітовське правління обвинувачує їх в намірах викликати революцію та при допомозі зовнішньої інтервенції повалити «демократичну» владу в Альбанії.

ЗАГОВІР НА МАДЯРСЬКІЙ

«Правда» обширно звітує про комунікат малярського міністерства внутрішніх справ, в якому говориться про «антидержавний заговор». Першу групу заговорників передано вже прокуратурі. Це переважно високі військові старшини, члени підпільної організації «Мадярська Спільнота». Організація ставила собі за завдання створювати підпільні військові групи, організувати втечу політичних діячів закордон, налаштовувати кур'єрську службу і хати для членів організації.

В ІМ'Я ЧИЇХ ІНТЕРЕСІВ

Китайська прокомуністична газета «Дунбейжібао» опубліковує звіт про воєнні дії китайської комуністичної армії проти військ Чан-Кай-Шека. З цього звіту довідуємося, що війська Чан-Кай-Шека не переривали бойових дій проти комуністів продовж цілого 1946 року ані на один день. Договір з 27. березня 1946 року про завішення зброї був тільки маневром для прикриття наступальних дій. Для поборювання комуністів Чан-Кай-Шек за допомогою американців перекинув з Центрального Китаю до Манджурії армію в силі 200 тисяч людей. Комуністична армія продовж 1946 року звела 1826 боїв з національними військами та завдала їм такі втрати: вбито 30177 вояків, ранено 44439, взято в полон 66722, добровільно перейшло на сторону комуністів 12121. Здобуто такі трофеї: понад 80 тисяч рушниць, 2764 кулеметів, 425 гранатометів, 257 мінометів, 1369 гармат різного калібру переважно американської продукції, в цьому числі теж 16 ракетних гармат. Крім цього захоплено багато інших боєприпасів та різномірної військової добычі.

Не входимо в дискусію про те, хто зірвав перемир'я, хто кого більше разів розбив у битвах, ані за чиєю поміччю. Ставимо лише питання: за чиї інтереси кровавиться китайський народ?

ДО
ЗАКОРДОННОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА УКРАЇНСЬКОЇ
ГОЛОВНОЇ ВИЗВОЛЬНОЇ РАДИ

На чужині

Закордонне Представництво УГВР пересилає нам до поміщення лист «Корпорації Українських Комбатантів «Листопад».

Справи, порушені в листі важливі для наświetлення характеру наших визвольних змагань у роках останньої світової війни. Сподіваємося, що до цієї проблеми доведеться ще повертати українським компетентним чинникам, публіцистам, історикам та учасникам визвольних змагань. Тому радо містимо на сторінках нашого журналу заяву старшин, підстаршин та стрільців 1. Дивізії УНА, бо воно само говорить про те, які ідеї керували та керують українським воїнством

Редакція.

У цінному виданні Вашого Пресового Бюра п. н. «До Зброї», ч. 1, за місяць квітень—травень 1946 року, зустріли ми — поза всіми дорогими нам вістками та інформаціями з Краю та Чужини — матеріали відносно 1. Дивізії Української Національної Армії, давніше званої під назвою Дивізії «Галичина», хоч складом своїм вона вже цій дивізії не відповідає.

Не хочемо і не будемо затаювати перед Вами факт, що нас, старшин, підстаршин і стрільців 1. Дивізії УНАрмії, організованих у КУК «Листопад», дещо вразила непоінформованість Вашого пресового бюлетеню у справах, що нас так сильно цікавлять, саме у справах творення українських збройних сил при німецькій армії та організації Української Національної Армії. Не хочемо затаювати цього факту, вважаючи, що вяснення його причиниться тільки до ще більшої консолідації наших спільних змагань за ідеї, що їх репрезентує офіційно сьогодні УГВРада. Не можемо поминути його мовчанкою, бо у ворожому наświetленні він невірною і невідповідною представляє покладені нами жертви в цій боротьбі, що в ній Українська Повстанська Армія вже протягом кількох років віддає найкращих синів України за ідею Української Самостійної Соборної Держави.

Зокрема, мусимо прохати Вас спростувати відповідним способом такі місця, що вразили нас своєю незгідністю з дійсними фактами і з наслідками, що з них виникають:

1. У зверненні Президії УГВР до всіх українських вояків, що перебувають поза межами Батьківщини, підписаному крім того Генеральним Секретаріатом Військових Справ УГВР та Головною Командою Української Повстанської Армії, є в другому відступі місце такого змісту: «не хочемо входити в те, чому частина боездатних синів українського народу була змушена (підкр. наше) воювати в чужих, ворожих Україні арміях, під чужими прапорами і за чужі імперіялістичні інтереси. Не питаємо сьогодні — хто винен, що українські боездатні сили розпоширились по всій Європі, а не стали всі однією лавою під наші рідні національно-визвольні прапори на Українській землі» (всі підкр. наші).

Ми стверджуємо, як старшини, підстаршини і стрільці 1. Української Дивізії УНА, члени КУК «Листопад», що ми не були змушені воювати в чужих, ворожих Україні арміях і за чужі імперіялістичні інтереси: ми добровільно взяли зброю в руки і створили українську правильну військову частину при німецькій армії з метою боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу, і на кожному кроці наше становище пояснювали і будемо пояснювати, бо, як свідомі вояки і люди зрілі, ми не дозволили себе вести у бій за чужі інтереси. Ми воювали виключно за інтереси Української Нації і тільки для них ми брали зброю в руки, хоч нам цю зброю простягли німці. Ми були свідомі нашого кроку і ми його зробили після всебічного обміркування.

2. У статті п. Скорого: «Українське вояцтво на ідейних позиціях боротьби за Українську Державу» є довший відступ, присвячений боям і існуванню українських військових частин при німецькій армії, конкретно Дивізії «Галичина». Не наводимо цільних розділів, бо це зайняло б багато місця, але не можемо погодитися з таким висловом, як, нпр.: «це не вояки дивізії винні, що не опинились дотепер побіч своїх друзів з УПА, ставши «військом без легенди». Правда, що частина вояцтва попала в ряди Дивізії шляхом рекрутації, але дуже сумнівно, щоб вона не була свідомо, чого вона туди попала і за що ведуть її у бій українські старшини, про нас, що пішли добровільно, не згадуємо, бо нас до цього кроку не схилили, ні промови, ні агітація, а ми пішли з глибокої віри у слушність нашого почину. Натомість дуже дивує нас вислів «військо без легенди», бо, поперше, ми зовсім не для легенди боролись, а за конкретну ідею створення української армії і, за її допомогою, Української Держави, з другого ж боку сам шан. автор вчисляє кілька місць боїв Дивізії, а нам здається, що ніщо інше, як Маківка чи Лисоня були підставою легенди Січового Стрілецтва і що Броди дорівнюють цим подвигам. Ми не шукаємо легенди, але нам прикро, коли покла-

дені нами жертви йдуть у забуття, і то зі сторони тих, що є нашими бoєвими товаришами. Нашим обов'язком є нагадати шан. авторові, що наші стрільці пролили кров за ці самі ідеї, що за них сьогодні проливає її УПА, а історія хай розсудить вже, чи залишиться по цих жертвах легенда. Сьогодні ще завчасно висловлювати на цю тему якінебудь припущення. Ми були і є во-
яками та вважали і вважаємо нашим обов'язком брати зброю в руки, від кого вона не була б, і у лавах правильного війська воювати за Волю. Ми знали, що Німеччина розлетиться, і автор теж стверджує, що йому це було відомо. Дивно, що у статті вникають такі нелогічності.

По́за тим ми хотіли б звернути Вашу увагу на факт, що цілковитою мовчанкою поминено в бюлетені створення Української Національної Армії, що стала фактом доконанням і історичним. В її лавах наше стрілецьтво складало присягу на вірність та боротьбу за Україну і Українську Націю. Дивізії «Галичина» немає, її рештки разом із свіжо рекрутованим вояцтвом перейшли у 1. Дивізію УНА, і це не повинно бути промовчуване.

Вважаючи, що повищі недокладності не впливають із злої волі, а просто з хиб інформації, прохаємо в майбутньому оминати їх і віримо, що це покладе тільки тверді основи під майбутню співпрацю всіх Українських Збройних Сил для проведення в життя ідей Української Самостійної Соборної Держави так, як їх представляє собою Українська Головна Визвольна Рада.

Слава Україні!

За Корпорацію Українських Комбатантів «Листопад»:

члени Сенйорату